

MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK ve DEMOKRASİ KOMİSYONU

YENİ YOL GRUBU
RAPORU

YENİ YOL

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: SÜREÇ VE KOMİSYON HAKKINDA	6
1.1. Giriş	6
1.2. Raporun Metodolojisi.....	6
1.3. Süreçle Yarıştırılmayan Demokratikleşme Perspektifi.....	6
1.4. Sürecin Toplumsallaşma İhtiyacı	6
1.5. Sürecin Toplumsallaşmasını Engelleyen Uygulamalar	7
1.6. Önceki Deneyimler ve Benzer Düzenlemeler.....	8
1.7. Tecrübe Aktarımı	8
1.8. Mevzuattaki Durum.....	8
1.8.1. Düzenleme İçin Temel İlkeler.....	9
1.9.Örgütlerin Fiili ve Silahlı Varlığına Son Verme Hakkında Akademik ve Tecrübi Yaklaşımlar	9
1.9.1. DDR'IN Temel Aşamaları	10
1.9.2. Süreçlerde Temel Çerçeve	10
1.9.3. Süreçlerin Yarattığı Riskler ve Fırsatlar	10
1.9.4. Süreçlerin Biricikliği-Kendine Özgüllüğü	11
1.9.5. Yürütülen Sürecin Mimarisi	11
1.9.6. Sürecin Yapısal Sorunu	11
1.9.7. Komisyonun Yapısı ve Süresi	12
1.10. Güven Artırıcı Adımlar & İlgili Mevzuatın Uyumlu Hale Getirilmesi	12
1.10.1. Güven Arttırıcı Adımların Etkisi	13
1.10.2. Güven Arttırıcı Adımların Süreci Güçlendirici Rolü	13

2. BÖLÜM: SÜRECİN İHTİYACI: YASAL DÜZENLEMELER.....	14
2.1. Sürece Özgü Bir Çerçeve Kanun Çıkarılması.....	14
2.1.1. Kanunun amacı ve kapsamı açık ve ölçülebilir olmalıdır	15
2.1.2. Soruşturma ve Kovuşturmaların Akıbetine Dair Düzenlemeler	15
2.1.3. Cumhurbaşkanına Kapsayıcı Fakat Denetlenebilir Bir Uygulama Yetkisi Verilmesi ..	15
2.1.4. Demobilizasyon ve Toplumsal Bütünleşme Programlarının Yasal Çerçevesi.....	15
2.1.5. Psiko-sosyal Destek ve Rehabilitasyon	15
2.1.6. Kamu Düzeninin Korunması İçin Açık Hükümler	16
2.1.7. Bağımsız Bir İzleme ve Denetim Komisyonu Kurulması	16
2.1.8. Sürecin Seçim Döngülerinden Bağımsız İşletilmesi	16
2.2. Yeni ve Daimî Komisyon İhtiyacı	16
3. BÖLÜM: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER-HUKUK-ADALET-DEMOKRASİ-ÖZGÜRLÜKLERE İLİŞKİN ÖNERİLER	17
3.1. Temel Hak ve Hürriyetler Hukuk-Adalet-Demokrasi ve Özgürlükler	17
3.1.1. Tarihi Müktesebatımız.....	17
3.2. Evrensel Standartlar ve Yükümlülükler	17
3.3. Sistem Tartışmaları-Anayasa	18
3.3.1. Hürriyet Esaslı Bir Yaklaşım	18
3.3.2. İfade Özgürlüğü.....	18
3.3.3. Kuvvetler Ayrılığı	18
3.3.4. İhlallerle Etkin Mücadele.....	18
3.3.5. Anadili	19
3.3.6. Vatandaşlık.....	19
3.3.7. AİHM-AYM	19
3.3.8. Din ve Vicdan Özgürlüğü.....	19

3.4. Yerel Yönetimler ve Kayyım	19
3.5. Kamu Düzeni ve Güvenliği	19
3.6. Köy Koruculuğu	19
3.7. Siyasi Partiler Yasası- Seçim Yasası	20
3.8. Eğitim	20
3.9. Türk Ceza Kanunu	20
3.10. İnfaz Yasası	20
3.11. Terörle Mücadele Kanunu	21
3.12. Toplantı Gösteriş Yürüyüş Hakkı	21
3.13. Medya Özgürlüğü	21
3.14. Uygulama Sorunları	21
3.15. Adil Yargılama İlkesi	21
3.16. Cezaevleri İdari Gözlem Kurulları	22
TBMM'de Özel Bir Amaç İçin Kurulan Komisyonlar	23

YENİ YOL

**MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK
VE DEMOKRASİ KOMİSYONU**

YENİ YOL GRUBU RAPORU

MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONU

YENİ YOL GRUBU RAPORU

1. BÖLÜM: SÜREÇ VE KOMİSYON HAKKINDA

1.1. Giriş

Ekim 2024 tarihinde başlayan PKK'nın fiili ve silahlı varlığına son verme sürecinin gerekliliklerini değerlendirmek, terörün Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkartılması, toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi, özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışmalar yapmak üzere TBMM'de Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu kurulmuştur. Komisyon çalışmalarını raporlama aşamasına gelmiştir.

Bu aşamada YENİ YOL GRUBU olarak sürecin gerektirdiği yasal düzenlemeler ve süreçten bağımsız olarak Temel Haklar-Hukuk-Adalet-Özgürlük-Demokrasi alanlarında ülkemizin ihtiyaçlarına dair bir perspektif ortaya koymak amacıyla bu rapor hazırlanmıştır.

1.2. Raporun Metodolojisi

YENİ YOL GRUBU olarak komisyon çalışmalarının nihai raporuna katkıda bulunmak ve Grubumuzun siyasi perspektifini Komisyon ve kamuoyu ile paylaşmak amacı ile bu rapor hazırlanmıştır.

Raporda metodolojik olarak süreç ve sürece esas sorunun tarihçesi, kök sebepleri, on yıllar boyu yaşananlar, yaşanmışlığın sosyolojik, siyasi, ekonomik maliyetlerinden ziyade, içinde bulunduğumuz süreç ve sürecin gereklilikleri ile tüm toplumsal kesimlerin ihtiyaç duyduğu demokratikleşme ve yapısal dönüşüm önerilerine yer verilmiştir. Bu tercih, içinde bulunduğumuz sürecin gereklilikleri ve ihtiyaçları kadar, Komisyonun dinleme faaliyetlerinde ortaya çıkan talepler ile uyumlu bir ihtiyaçtan kaynaklanmıştır.

Grubumuz, sorunun tarihsel boyutu, sosyolojik

dönüşümü ve daha birçok yönüne ilişkin anlatı ve belgelerin bu Komisyon ile bütünleşmesini temin etmek, TBMM çalışmaları ve devlet kayıtlarındaki tarihsel hafızayı ve sürekliliği sağlamak amacıyla TBMM'nin bugüne kadar yapmış olduğu çok sayıda komisyon çalışması ile 2013 Akil İnsanlar Heyeti raporlarının da kayıt altına alınmasını iki ayrı başvuru ile talep etmiştir. (EK-1, EK-2)

1.3. Süreçle Yarıştirilmayan Demokratikleşme Perspektifi

Öncelikle bir kez daha vurgulamak gerekir ki Türkiye'nin katılımcı, özgürlükçü, güçler ayrımı ile denge ve denetlemeyi sağlayan, gerçek bir hukuk devleti vasfına sahip bir sistem ve yönetim anlayışına sahip olması her türlü süreçten bağımsız bir gerekliliktir.

Türkiye Cumhuriyeti; yasalar önünde ve uygulamada herkesin eşit olduğu, sınırları güvenli, kamu düzeni tesis edilmiş, anayasasının özgürlükçü ve dengeli, yönetimin hukuk ile bağlı olduğu, vatandaşlarının özgür, eşit ve refah içinde yaşadığı bir ülke olma yolunda eksikliklerini gidermelidir. Bunun için yasal düzenlemeye ihtiyaç duymayan idari uygulamalar hemen hayata geçirilmeli, yasal ve anayasal düzenlemeler TBMM tarafından yasalaştırılmalıdır.

Bu amaç doğrultusunda atılması gereken adımlar herhangi bir sürecin parçası ya da sürecin şartı olarak ele alınamaz. Siyaset kurumu bu konuda samimi bir tutum ortaya konulmalı, vatandaşlarının özlem duyduğu bu ihtiyaçları bir demokratikleşme reformu olarak ele almalı ve Türkiye'nin demokratikleşmesine katkıda bulunmalıdır.

1.4. Sürecin Toplumsallaşma İhtiyacı

YENİ YOL GRUBU olarak PKK'nın fiili silahlı varlığına son verme sürecinin sağlıklı, sonuç odaklı, topluma iyi anlatılan ve toplumsal rızanın gözetildiği bir süreç olarak ilerlemesi gerektiğın her vesile ile ifade etmekteyiz. Süreci toplumsal destek ve güvenin arttırılması kadar, sürece eleştirel ve kaygılı yaklaşımlar

da kamusal alanda görünür olmalıdır. Eleştiri, kaygı, yaklaşım ve hissiyatlar iktidar ortakları ve siyasi aktörlerin tamamı tarafından görülmeli ve ciddiyetle ele alınmalıdır.

Şu ana kadar bu yönde yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır. Özellikle Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın sürecin anlatısından kaçınması, meseleyi bir devlet projesi olarak sunup; sürece neden ihtiyaç duyulduğu, sürecin nasıl ilerleyeceği, böyle bir sürecin gerekleri, süreç başarılı olduğunda bunun devletimiz ve vatandaşlarımıza neler katacağı hususlarının anlatılmıyor oluşu sürecin toplumsallaşması ile ilgili en büyük eksikliktir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Genel Başkanı olduğu Adalet ve Kalkınma Partisine mensup siyasi aktörlerin de bu anlatıya katılmaması da sürecin toplumsallaşmasının önündeki bir diğer eksikliktir.

Bu anlatı eksikliğin sonucu olarak, atılan ve atılması gereken adımlara ilişkin toplumsal rıza üretilmemiş ve kaçınılmaz olarak toplumsal güven istenen seviyelere gelmemiştir.

1.5. Sürecin Toplumsallaşmasını Engelleyen Uygulamalar

Ekim 2024 girişimi siyasi iktidarın son yıllardaki çizginin de etkisiyle temkinli bir iyimserlikle karşılanmıştır. Temkinli iyimserliğin yerini destek ve güvene bırakması vatandaşlarımızın temel beklentisine uygun şekilde, çağrıya esas olan tehdit analizi ve çağrının gereklerinin, her düşünceden her renkten vatandaşımızın devleti ile kucaklaşması ve bütünleşmesini sağlayarak giderilebilirdi.

Ancak bu beklentileri karşılamak yerine aradan geçen 14 ayda;

Kayım uygulamalarının devam etmiş olması,

Hukuk güvenliği ve kişilerin masumiyeti ilkesinin yok sayılarak gözaltı ve tutuklamaların bir cezalandırma aracına dönüştürülmesi,

Soruşturmaların bir iletişim tekniği olarak medya aracılığıyla ve ceza usul hukukunun temel ilkeleri çiğnenerek yürütülmüş olması,

İfade özgürlüğünün ciddi şekilde zedelenerek sosyal medyada, sokakta görüş bildiren gazeteci, akademisyen ve vatandaşların tutuklanarak cezaevine gönderilmesi,

Anayasal bir hak olan toplantı, gösteri ve yürüyüş hakkının türlü bahaneler ve yer yer polis şiddeti uygulanarak engellenmesi,

Hasta hükümlü ve tutuklularla ilgili taleplerin karşılanmamış olması,

Medya kuruluşlarına türlü gerekçelerle el konularak TMSF eliyle kamunun Türkiye'nin en büyük medya patronu olması,

Medyanın RTÜK ve yargı aracılığıyla baskı altına alınması,

Hakkında takipsizlik ve beraat kararı verilen KHK'lıların dahi işe iade edilmemeye devamında ısrar edilmesi,

AIHM ve Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu önemli kararların İlk Derece Mahkemeleri, İstinaf ve Yargıtay tarafından dikkate alınmaması ve bu hukuka aykırılığın siyasi iktidar tarafından desteklenmesi,

Bazı muhalif kesimlerin sistematik olarak adil yargılama hakkı ilkesinin ihlal edilerek yargılanması,

Siyasi partilerin kendi iç mekanizmaları ve seçim mevzuatına göre çözmesi gereken konuların soruşturmalar yoluyla yargıya taşınması ve kamuoyunun aylarca bu konularla meşgul edilmesi,

Siyasi iktidarın hegemonik gücü, araçsallaştırılan yargı, medya ve sair tüm unsurlarla toplumsal alanı, siyaseti ve hatta siyasi partilerin içini dizayn etme girişimlerinin devam etmesi,

Tüm bu ve benzer uygulamalar demokratik hukuk devletlerinde kabul edilemeyecek

uygulamalar olup sürece olan güvenin azalmasına yol açmıştır. Söz konusu uygulamaların sürece olan güveni zedelediği ve hukuka dönülmesine dair çağrılarımız maalesef karşılanmamıştır.

Toplumun sürece verdiği destek ve güvenin artması; iktidarın her alanda temel hak ve hürriyetlere saygı göstermesi, demokratik, özgürlükçü ve hukuk ile sınırlanmış kuvvetler ayrılığının, denge denetleme sisteminin tam olarak hayata geçtiği bir yönetim anlayışına gecikmeden dönülmesi ile mümkündür.

1.6. Önceki Deneyimler ve Benzer Düzenlemeler

Devlet ve siyaset kurumu terörle mücadelede 1993 yılından itibaren farklı tarihlerde güvenlik tedbirleri yanında alternatif ve tamamlayıcı bazı enstrümanlarla da girişimlerde bulunmuş, terör örgütlerinin çözülmesi, silahlı varlıklarının sona erdirilmesi amacıyla süreçler başlatmış, bazı yasal düzenlemeler yapmış, ancak arka planda yeterli temaslar olmaması veya örgütün fiili ve silahlı varlığına son vermenin gerekliliklerinin doğru tespit edilememesi gibi sebeplerle bu girişim ve yasal düzenlemelerden umulan fayda elde edilememiştir.

Bazı örgütler zaman içerisinde kendi mekanikleri ile fiili ve silahlı varlıklarına son vermiştir. Ancak mevzuatımızda böyle bir durumun tespiti ve buna dair bir düzenleme bulunmadığından yargı makamları istihbarat birimlerinin tespitleri ile yol almaya çalışmışlardır.

Ekim 2024'ten itibaren başlayan süreç ilk kez deneyimlenen bir girişim değildir. PKK terör örgütünün varlığının görüşmeler yoluyla sonlandırılması için, neredeyse her iktidar döneminde, benzer niyetler ortaya konulmuştur. Kamuoyuna yansıyan en az 13 girişimden bahsedilebilir. Bu ısrar, devletteki sürekliliğin de bir göstergesidir.

Devlet aklının bugüne kadar çizdiği çerçeve ve gösterdiği esnekliğin iyi anlaşılması, hangisinin hangi sebeple başarılı veya başarısız

olduğunun tespiti, terör hareketlerine karşı hangi yasal tedbirlerin alındığının anlaşılması tarihsel sürekliliği anlamak ve tecrübi olarak faydalanmak açısından gereklidir.

Yapılan yasa ve düzenlemeler ile bu düzenlemelerin temel yaklaşımları raporun ekinde özetlenmiştir. (Ek:3)

1.7. Tecrübe Aktarımı

PKK'nın görüşmeler yoluyla silahlı fiili varlığına son verilmesinin sağlanması için devlet kurumları farklı zamanlarda girişimde bulunmuş ancak değişik sebeplerle bu girişimler sonuçsuz kalmıştır. Yasaların kadük, girişimlerin sonuçsuz kalmasının nedenleri üzerine iyi yapılmış bir muhasebe ve tecrübe aktarımı başlayan bu sürecin bu kez başarıya ulaşması için son derece kıymetlidir.

Bir türlü netice alınamamasında bölgesel ve uluslararası konjonktür ve aktörler, iç ve dış politik sebepler etkili olmuştur. Sonuçlarından bağımsız olarak, süreç odaklı bir yaklaşımla, elde edilmiş tecrübelerin, yapılacak yasaların gerekleri ve başarısı açısından incelenmesi gerektirdi.

Bu amaçla 2009-2015 döneminin Başbakan ve Bakanlar ile güvenlik ve istihbarat bürokratlarının dinlenmesi talebimiz maalesef Komisyon Başkanlığınca karşılanmamıştır. Başarısız veya akim kalmış süreçlerin çok boyutlu olarak anlaşılması, dersler çıkarılması ve sürecin bu dersler ışığında yürütülmesi gerekliliği de, bu sebeple, tam olarak sağlanamamıştır.

Komisyon aşmasında gerçekleşmeyen bu tecrübe aktarımı, neredeyse tüm süreçlerde rol almış Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanlığı, İçişleri, Adalet, Millî Savunma Bakanlığı gibi kurumlar başta olmak üzere ilişkili kurumların kanun teklifi hazırlık aşamalarına katkı vermek suretiyle mutlaka sağlanmalıdır.

1.8. Mevzuattaki Durum

Örgüt mensuplarının kendi kararı ile

örgütlerinden ayrılma isteğine dair hukuki prosedür, etkin pişmanlık hükümleri ile düzenlenmiştir. Etkin pişmanlık maddesi yargıya ve dolayısı ile istihbari birimlere verilen bilgilerin faydasını ölçme görevi vermiş, maddenin uygulanması "faydalı bilgi verme" şartına bağlanmıştır.

Örgütünden samimi bir şekilde ayrıldığı halde, örgütü hakkında, devlet tarafından bilinmeyen "yeni ve farklı bilgilere" sahip olmayan kişiler için bu maddenin uygulanması ciddi bir imkânsızlık haline dönüşmüştür. Keza Etkin Pişmanlık Düzenlemesinden faydalananlar, örgüt üyeliğinden kovuşturmayaya yer olmadığı veya beraat kararı alanların, örgüt kapsamında işlenen silahlı veya silahsız eylemler nedeniyle ayrıca cezalandırılmaları bu maddeden faydalanmanın cazibesini azaltmaktadır. Etkin Pişmanlıktan faydalananların toplumsal hayata entegrasyonuna dair bir düzenleme ve sürecin planlanmamış olması da beklenen faydayı sağlamamıştır.

1.8.1. Düzenleme İçin Temel İlkeler

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun bütüncül olarak ele alındığında, bir örgütün iradi olarak fiili ve silahlı varlığına son vermesini sağlayacak ve kolaylaştıracak, örgüt üyelerinin nasıl bir hukuki statüye tabi olacağına dair bir düzenlemeye yer verilmediği ve bu konuda bir belirsizlik olduğu görülecektir.

Bu ve benzeri durumlar için belirli bir durum ve örgüte özgü olmayan genel ve süresiz düzenlemeler yapılabileceği gibi, 40 yılı aşkın bir süredir silahlı fiili varlığı devam eden PKK terör örgütünün silahlı fiili varlığının sona erdirilmesini temin edecek sürece özel, süreli bir yasal düzenleme de yapılabilecektir. Genel ve süresiz bir düzenleme yapıldığında ceza ve infaz hukukunun temel ilkeleriyle uyumlu, kapsayıcı, genel ve benzer durumlarda uygulanabilir bir çerçeve yasa oluşturulmalı, düzenleme başka örgütler için de bir perspektif ve çıkış yolu önermelidir. Şayet özel bir yasa

ile sürece has bir düzenleme yapılacaksa bu durumda toplumsal rıza ve eşitlik ve adalet duygusu gereği benzeri hususların da ceza ve infaz kanununda yapılacak düzenlemelerle çözüme kavuşturulmalıdır.

Raporumuzda, silahlı örgütlerin varlığının sona erdirilmesi süreçleri hakkındaki akademi ve kanaat dünyasının bilgi, tecrübe ve yaklaşımları incelenecek, bu birikimden hareketle bir takım temel ilkelere vurgu yapılacaktır.

1.9. Örgütlerin Fiili ve Silahlı Varlığına Son Verme Hakkında Akademik ve Tecrübi Yaklaşımlar

İkinci dünya savaşı sonrası dünya genelinde çatışma/şiddet/terörün farklı formlarda yaygın hale gelmesi ve birçok devletin bu sorunlarla boğuşması nedeniyle; çatışmalar, çatışmaların kök sebepleri, karakteristiği gibi, çatışmalarla mücadele ve sonlandırma hususları birçok akademik çalışmaya konu olmuştur. Çatışma çözümü literatüründe DDR (Disarmament, Demobilisation, Reintegration-) düzenlemeleri, silahlı çatışmalardan çıkış süreçlerinin güvenlik ve siyasal istikrar boyutunu ele alan kurumsal bir çerçeve olarak kabul edilmiştir. Bu süreç, silahlı örgüt yapılarını dağıtmayı, üyelerini silahsızlandırmayı, üyelerin yeni bir hayata intibaklarını kolaylaştırmayı, çatışma ve şiddet potansiyelini tamamen ortadan kaldırmayı amaçlar.

Bu süreçler dünya genelinde sıkça karşılaşılan bir durum olduğundan temel ilkeleri Birleşmiş Milletler tarafından kurumsallaştırılmış ve çok boyutlu bir süreç olarak tanımlanmıştır. DDR uygulamaları, teknik bir güvenlik prosedürü olmaktan ziyade, çatışma sonrası toplumlarda elde edilen bu fırsatın sürdürülebilirliğini mümkün kılan geçiş dönemi mimarisinin temel unsurları olarak kabul edilir.

Literatürde tartışıldığı şekliyle, DDR, çok boyutlu bir entegrasyonu hedefler. Başarısı, yerel sahiplenme, meşruiyet, kapsayıcılık ve uzun vadeli entegrasyon faktörlerine bağlıdır.

1.9.1. DDR'İN Temel Aşamaları

DDR üç temel aşamadan oluşur:

Silahsızlanma (Disarmament): Silahların toplanması, kayıt altına alınması, etkisizleştirilmesi veya imha edilmesi

Demobilizasyon/Tasfiye (Demobilisation): Silahlı yapıların silah ve çatışma kapasitesinin sonlandırılması; üyelerin yeni hukuki statüye/adli süreçlere dahil edilmesi.

Yeniden Entegrasyon (Reintegration): Örgüt üyelerinin geçmiş ilişkilerinin esiri olmaması, yeni suç ağlarının parçası olmaması, toplumsal yaşama katılımı açısından yapılacak düzenlemeleri içerir.

Bu üç aşama birbiriyle ilişkilidir ve hiçbir tek başına kalıcı bir sonucu tesis etmez. Bu nedenle çatışma sonrası toplumlarda insan güvenliği, geçiş dönemi adaleti, güvenlik sektörü reformu gibi alanların birlikte çalışılması gerekir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle silahlı çatışmaların niteliği değişmiş; devletler arası savaşların yerini devlet içi çatışmalar, vekalet savaşları, etno-politik gerilimler ve uzun süreli silahlı örgüt yapılanmaları almıştır.

1.9.2. Süreçlerde Temel Çerçeve

Bu yeni çatışma biçimlerinin sonlandırılmasına dair tecrübe çatışma çözümü deneyimlerinin alanını belirlemiştir:

1- Çatışmanın sona eriş hedef değil, bir aşamadır. Örgütlü yapılar sona erdirilmedir.

Silahlı gruplarla görüşme yapılması ve belirli derecede yol alınmasına rağmen silahlı gruplar tamamen dağıtılmadığı için, çatışmalar, birçok ülkede yeniden başlamış ya da düşük yoğunluklu şiddet şeklinde devam etmiştir. Bu durum, kalıcı sonuç için silahlı kapasitenin teknik olarak "ortadan kaldırılması" ve çok yönlü düzenlemelere/programlara ihtiyaç olduğunu göstermiştir.

2-Örgüt üyeleri ile ilgili yapılacak düzenlemeler

açık ve net olmalıdır

Silah bırakan kişilerin eve dönüş sonrası toplumsal kabul görmemesi, kimliksel aidiyetlerinin dağılması, birçok ülkede yeniden silahlanma/çatışma döngüsü yaratmıştır. Bu nedenle süreçler, sadece silahların toplanmasını değil, örgüt üyelerinin geri dönüşsüz bir şekilde yeni yaşama entegrasyonunu hedefler.

3- Süreçler Devlet Kapasitesinin Yeniden İnşasını Destekler

Çatışma çözümü deneyimleri birçok ülkede polis, ordu, istihbarat gibi kurumları kapsayan güvenlik sektörünün reorganizasyonunu üretmiştir. Bu süreçler devletlerin güvenlik kapasitesini profesyonelleştirme gerekliliğini doğurarak, devletlerin kapasite inşası ve demokratikleşme süreçlerinin bir unsuru haline gelmiştir.

1.9.3. Süreçlerin Yarattığı Riskler ve Fırsatlar

Çatışma çözümü deneyimlerinin ışığında, literatürde tartışılan, süreçlerin karşılaştığı riskler ve fırsatlar tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur:

1) Güvenlik boşluğu oluşturulmamalıdır.

Fiili ve silahlı varlığa son verme sonrası en büyük risk, silahlı grupların fiilen dağılmaması ve güvenlik boşluğu oluşmasıdır. Olası bu risk teknik ve hukuki düzenlemelerle giderilmelidir.

2) Geri dönüşü kalıcı kılacak tedbirler alınmalıdır

Örgüt üyelerinden, özellikle belirli bir yaşı geçmiş olanların, yeni bir hayat kurma için yeterlilikleri, sivil hayatın gerektirdiği donanım ve belgeleri olmayabilir. Hiç başlamamış veya yarım kalmış eğitim hayatları, sosyal ve ekonomik hayat için gerekli yeteneklerin yokluğu, yıllarca hiyerarşik bir yapıda silah ve çatışma ortamında bulunmanın yarattığı psikoloji/kişilik bu insanlar için; işsizlik, suç ekonomisi, yeniden silahlanma, uyuşturucu veya kaçakçılık ağlarına katılma gibi birçok

risk doğurur. Yeniden entegrasyon bu riskleri azaltmayı, ortadan kaldırmayı hedefler.

3) Süreçlerin yarattığı yapısal dönüşüm fırsatları değerlendirilmelidir

Silahların kurumsal olarak devreden çıkması devletin ertelediği veya tereddüt ettiği adımları da kapsayan bir dönüşüm için fırsat yaratır. Devletin hukuki, siyasi ve idari kapasitesinin yeniden tanımlanması, temel hak ve hürriyetler-hukuk-demokrasi-adalet-özgürlük alanlarında atılacak adımlar, güvenlik sektörünün profesyonelleşmesi devletlere ait güç tekelinin yeniden tesisini sağlar. Başarıyla sonuçlanan süreçler, devlet dışı egemenlik alanlarını çözerek devlet otoritesini yeniden kurar.

4) Barışın toplumsallaşması hedeflenmelidir

Yeniden entegrasyon ailelerin, köylerin, kırsal ekonominin, kolektif hafızanın, toplumsal ilişkilerin yeniden inşasını kapsar. Bu nedenle çatışma çözümü deneyimleri, toplumsal barışın kurumsallaşmasının motorudur.

5) Uzun vadeli istikrar için geçiş dönemi adaletinden faydalanılmalıdır

Mağdur onarımı, af politikaları, cezai sorumluluk mekanizmalarının birlikte işletilmesi kalıcı barış üretir.

1.9.4. Süreçlerin Biricikliği-Kendine Özgülüğü

Çatışma çözümü deneyimleri süreçlerin hiçbir zaman standart bir "paket" olmadığını, her ülkenin kendi tarihsel bagajı, kurumları ve toplumsal dinamikleri doğrultusunda özgün bir mimari inşa etmesinin gerekliliğini tespit etmiştir. Güvenlik-siyaset-toplumsal barış bileşenlerinin aynı anda yürütülüp yönetildiği bize özgü bir sürecin planlanması gerekmektedir.

Neticede süreçlerin hedefi;

Güvenlik: Silahlı kapasitenin ortadan kalkması.

Geçiş: Örgüt üyelerinin sivil normlara uyumunun sağlanması.

Konsolidasyon: Kalıcı barışın kurumsal ve toplumsal düzeyde kökleşmesidir.

Dolayısıyla yürütülen tartışmalar, çatışmanın tüm araçlarının sonlandırılıp kalıcı barışın tesis edilmesini mümkün kılan stratejik bir çerçeve oluşturma hedefine matuftur.

1.9.5. Yürütülen Sürecin Mimarisi

Ekim 2024 tarihinden bu yana devam eden silahsızlanma sürecinin ilgili kurumlarca 5 aşamalı bir yapıda ele alındığı görülmektedir: Temas, çağrı, fiili varlığa son verme ve silah bırakma, hukuki düzenleme ve toplumsal entegrasyon. Temas, çağrı, fiili varlığa son verme aşamaları tamamlanmış, silah bırakma süreci ise devam etmektedir.

Komisyonumuzun bu aşamadaki görev alanının da sürecin hukuki düzenlemeleri içeren dördüncü aşaması için siyasi bir çerçeve çizilmesi olduğu görülmektedir. Yani Komisyon'un temel işlevi olan yasal reform için raporlama aşamasına girmiş bulunmaktayız. Beklentiler; örgütün fiili ve silahlı varlığına son verme süreci için TCK-TMK ve İnfaz yasalarında değişiklik yapılması veya müstakil bir geçiş yasası ile hukuki önerilerinin geliştirilmesi, Temel Haklar-Hukuk-Adalet-Özgürlük-Demokrasi alanlarında idari, yasal ve anayasal düzenlemelerden kaynaklanan sorunların tespit edilmesi ve bu alanlara ilişkin reform önerilerinin geliştirilmesidir.

İlk aşamada yapılması gereken iş terör örgüt(leriyle) ilişkili kişi ve grupların hukuki durumlarının örgüt(lerin) silahlı fiili varlıklarının sona erdirilmesi sürecine uygun olarak yeniden düzenlenmesi, sürece dahil olan tüm siyasi ve sivil aktörlerin faaliyetlerini güvence altına alacak düzenlemeler geliştirmesi olarak da tanımlanabilir.

1.9.6. Sürecin Yapısal Sorunu

Tekrar ifade etmek gerekirse raporun giriş kısmında izah edildiği üzere, mevzuatımız iradi olarak örgütlerin feshi ve silahlı varlıklarının sonlanması süreçleri için yetersizdir. Sürece

uygun yasal bir alt yapı gerçekleşmediği müddetçesürecin istenenseviyede ilerlemesinde zorluklar yaşanacaktır.

Oluşturulacak hukuki çerçeve devletin herhangi bir egemenlik alanı ve terörle mücadele sorumluluğundan vazgeçmesi anlamına gelmeyecektir. Yeni duruma uygun yasal mevzuat, çağrı aşamasından sonra ilan kararı ortaya çıkması ile birlikte ortaya konulabilseydi süreç çok daha hızlı ilerleyebilirdi. Yasal düzenlemelere uygun olarak belirlenecek plan dahilinde silah bırakanların eve dönüşü sağlanır, silah bırakmamakta ısrar edenlerle mücadeleye devam edilirdi.

Bu nedenlerle yasama aşamasının "örgütün silahlı varlığının tamamen sona ermesi ve bu durumun devlet kurumlarınca tespiti" şartına bağlanması sürecin başarısı için istenen faydayı sağlamaktan uzaktır. Kaldı ki böyle bir tespit kararının devletimizi uluslararası alanda diğer devlet ve organizasyonlar nezdinde elde edilen kazanımları yok etmesi tehlikesi ile karşı karşıya bırakma riski de mevcuttur.

Devlet kurumlarının sona ermeyi değil, bu yönündeki iradeyi ve iradenin uygulanmaya devam ettiğini tespit etmesi sonrası yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Yasal düzenlemeler silah bırakma iradesi ve uygulamasını hızlandırır, örgütün lojistik alanlardan tamamen tasfiyesi ve örgüt üyelerinin Türkiye'ye gelerek yasadan faydalanmayı tercih ederek süreçte önemli bir eşiğin tamamlanması sağlanır. Bu eşiğin tamamlanıp tamamlanmadığı elbette ilgili devlet kurumları tarafından yapılmalıdır.

1.9.7. Komisyonun Yapısı ve Süresi

Farklı dünya örneklerinde benzer komisyonlara başka işlevler de tanındığı görülmüştür. Silahsızlanma, yeniden entegrasyon, hakikat, tanıma ve mağdur odaklı toplumsal uzlaşma başlıklarını kapsayan geniş bir görev alanı ve işlevine dair komisyon örnekleri de vardır.

Komisyonumuzun işlevi ise, geniş kapsamlı dinlemeler, hukuki ve politik bir perspektifle hazırlanacak iki ana başlıkta bir rapor önerisi ile

tanımlanmıştır. Komisyon görev süresinin şayet bir uzatma kararı söz konusu olmayacaksa 31.12.2025 tarihinde sona ereceği dikkate alındığında, sürecin gelişimine bağlı olarak görev ve işlevi revize edilerek süre uzatımı veya Türkiye'nin demokratikleşme ihtiyaçları için istişari siyasi zeminler inşa etmek üzere yeni komisyonlar kurulması da gündeme gelmelidir.

Meclis Komisyonu'nun yasal düzenlemelere ve sürecin sivilleşme ve demokratikleşme süreçlerine evrilmesini destekleyecek düzenlemelere dair Grubumuzun önerileri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

1.10. Güven Artırıcı Adımlar & İlgili Mevzuatın Uyumlu Hale Getirilmesi

Güven artırıcı adımlar, çatışma dönemlerinin ardından veya çatışmalı ortamın sürdüğü koşullarda karşılıklı güvensizliği azaltmayı, öngörülebilirliği artırmayı ve hukuki-siyasal normalleşmeyi mümkün kılacak zemini oluşturmayı amaçlayan hem sembolik hem de kurumsal mahiyetteki uygulamalardır.

Uluslararası barış süreçlerinde güven artırıcı adımlar, çatışma çözümü deneyimlerinde öngörülen aşamaların başarısını belirleyen yapısal koşullar arasında görülmektedir. Bu adımlar, taraflar arasında çatışma çözümünün ilerleyebilmesi için gereken asgari güven ortamını tesis etmeyi hedefler.

Güven artırıcı adımların üç temel amacı bulunmaktadır:

1) Hukuki Öngörülebilirliğin Güçlendirilmesi

Devlet kurumlarının ulusal ve uluslararası hukuk normlarına uygun biçimde hareket etmesi, keyfi uygulamaların sınırlandırılması ve yargısal güvencelerin işletilmesi, toplumda "hukuki güvenlik" algısını pekiştirir. Bu durum, demokratik kurumlara duyulan güveni artırarak siyasi istikrarın güçlenmesine katkı sunar.

2) Siyasal Temsil ve Demokratik Katılımın Güçlendirilmesi

Seçilmiş temsilcilerin görevlerini özgürce yürütebildiği, yerel yönetimlerin demokrasiye uygun şekilde işlediği bir ortam, yurttaşların devlete ve demokratik sürece dair güvenini artırır. Siyasal alanın daraldığı durumlarda çatışmalı ilişkiler katılabilirken, siyasal temsilin güçlendiği durumlarda diyalog ve çözüm kapasitesi artar.

3) Toplumsal Normalleşme ve Süreç İçin Zemin Hazırlama

Güven artırıcı adımlar, karşılıklı güven, şeffaflık ve asgari iş birliği düzeyini gerekli ve mümkün kılar. Hukuki ve siyasal normalleşme olmadan süreçlerin başarıya ulaşma ihtimali zayıftır. Bu nedenle güven artırıcı adımlar, doğrudan bir müzakere sürecinin yürütülmesinden bağımsız olarak, toplumsal barışın kurumsal altyapısını oluşturur.

Bu bağlamda aşağıdaki adımlar, kurumsal güveni pekiştiren, hukuki güvenlik sağlayan ve toplumsal normalleşmeye katkı sunacak önlemler olarak değerlendirilmiştir:

AIHM ve AYM kararlarının ilgili yargı organları ve kurumlar tarafından gereğinin zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilmesi,

Yerel yönetimlerde seçilmiş belediye başkanlarına dönük Kayyım uygulamasına son verilmesi ve seçilmiş belediye başkanlarının görevlerine iade edilmesi, tutuklama sebebi mevcut ise yerine vekaleten belediye meclisleri tarafından seçim yapılmasının sağlanması,

Hasta hükümlü ve tutukluların sağlık durumuna uygun biçimde tedavileri veya tahliye edilmesi,

Başta yerel yöneticiler olmak üzere yürütülen soruşturma ve kovuşturmanın makul sürede tamamlanması,

Cezaevlerinde keyfi uygulamaların önlenmesi; denetimli serbestlik ve açık cezaevi geçişlerinde hukuka uygunluğun ve objektif denetimin sağlanması,

KHK'lar nedeniyle ortaya çıkan hak kayıplarının giderilmesine yönelik mekanizmaların oluşturulması,

Ceza infaz sisteminin eşit-adil ve tarafı olduğumuz uluslararası mevzuatla uyumlu hale getirilmesi.

Bu adımlar uluslararası hukukla uyumu sağlayıp demokratik hukuk devleti kapasitesini güçlendirecek niteliktedir.

1.10.1. Güven Arttırıcı Adımların Etkisi

Belirtilen güven artırıcı adımlar, sürece üç düzeyde katkı sunacaktır:

1- Normatif Tutarlılık

AIHM ve AYM kararlarının uygulanması, insan hakları normlarıyla uyumlu bir yasal çerçeveyi zorunlu kılmakta; bu da yasa yapım süreçlerini daha tutarlı, öngörülebilir ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirecektir.

2- Kurumsal Sorumluluk

Kayyım uygulamaları, ceza infazı, KHK sonrası idari süreçler gibi alanlarda yapılacak düzenlemeler, idarenin keyfiliğini sınırlandırarak demokratik denge-denetleme mekanizmalarını güçlendirecektir.

3- Demokratik Meşruiyet

Yerel yönetimlerin seçilmiş temsilciler tarafından idaresi ve siyasi aktörlere yönelik soruşturmanın makul sürede sonuçlandırılması, yönetimin demokratik meşruiyetini ve toplumun siyasal katılım kapasitesini artıracaktır.

1.10.2. Güven Arttırıcı Adımların Süreci Güçlendirici Rolü

Güven artırıcı adımlar, süreçlerin başarı için gerekli olan karşılıklı güven, temel hak güvenceleri ve yargısal öngörülebilirlik alanlarını aşağıdaki çerçevelerde güçlendirir.

1- Silahsızlanma İçin Psikolojik Güvenlik Zemini

Devlet kurumlarının öngörülebilir davranması, keyfiliğin sınırlandırılması ve hukuki güvencelerin güçlendirilmesi, toplumsal ya da örgütsel aktörlerin güvenlik kaygılarını azaltır.

2- Silahsızlanma ve Yeniden Entegrasyon İçin Toplumsal Meşruiyet

KHK mağduriyetlerinin giderilmesi, ceza infaz rejiminde insani kriterlerin uygulanması gibi adımlar, çatışmadan etkilenen grupların toplumsal hayata güvenle dönüşünü kolaylaştırır ve bu adımlara toplumsal desteği artırır.

3- Demokratik temsilin güçlenmesi

Yerel yönetimlerin seçilmiş temsilciler ile yürütülmesi ve siyasi soruşturmaların öngörülebilir bir zemine oturtulması, sürecin siyasal entegrasyon boyutunu destekler.

4- Bağımsız Yargı Güvencesi

AİHM ve AYM kararlarının uygulanması birçok kesimi rahatlatacağı gibi süreçte kritik olan "koruyucu hukuk rejiminin" varlığını teyit eder.

Sonuç olarak güven artırıcı adımlar, siyasal bir müzakere sürecinin ikamesi veya şarta bağlı adımlar olmayıp, demokratik hukuk devletinin temel ilkeleriyle uyumlu, toplumsal barışa ve kurumsal istikrara katkı sunan düzenleyici adımlardır.

Yukarıda belirtilen çerçevede atılacak adımların yasal düzenlemelerin kalitesini ve olası normalleşme süreçlerinin etkinliğini artıracığı, aynı zamanda Meclis'in demokratik kapasitesini güçlendireceği değerlendirilmektedir.

2. BÖLÜM: SÜRECİN İHTİYACI: YASAL DÜZENLEMELER

Ekim 2024 deneyimden önceki girişimlere

baktığımızda ilk kez bu denli olgunlaşmış bir silahsızlanma ve toplumsal bütünleşme fırsatıyla karşı karşıya olabiliriz. Bu fırsatın kurumsal bir zemine oturması için Meclis Komisyonu'nun görevi, öncelikle örgütün fiili ve silahlı varlığına son verme ve entegrasyon çerçevesine kapsamlı ve bütüncül bir şekilde hizmet edecek bir yasal düzenleme oluşturmaktır.

Bunun için dağınık mevzuat müdahaleleri ile sonuç alınmasının zorluğu dikkate alınarak yapılandırılmış ve kapsayıcı bir "Silahsızlanma ve Toplumsal Bütünleşme Yasası" hazırlanabileceği gibi mevcut yasalar içerisinde de düzenlemeler yapılarak amaçlanan sonuca ulaşılabilir.

Müstakil bir yasal düzenlemenin tercih edilmesi halinde ayrıca mevcut yasalarda toplumsal kabul ve uzlaşısı, kamu vicdanı, eşitlik ve adalet gibi temel ilkeler doğrultusunda hazırlanacak yeni düzenlemeler ile yasal düzenlemelerin belli bir örgüte hasredilmemesi sürecin ihtiyacı olan toplumsal güveni de destekleyecektir. Bu ihtiyaç gözetilerek, amaca uygun biçimde hazırlanacak müstakil bir yasanın içeriğinin, sürecin ortaya koyduğu gereklilikleri karşılaması, benzer durumlar bakımından uygulanabilir bir çerçeve sunması ve Türkiye'ye özgü koşullar doğrultusunda aşağıdaki alanları dikkate alarak düzenlenmesi gerekmektedir.

2.1. Sürece Özgü Bir Çerçeve Kanun Çıkarılması

Yukarıda ifade edilen ihtiyaç ve beklentilerin karşılanması amacıyla silahsızlanmayı, eve dönüşü ve toplumsal bütünleşme süreçlerini tutarlı bir bütün olarak kapsayan, sürece özgü bir kanun hazırlanabilir. Bu kanun; hukuki statüleri netleştirmeli, sürecin uygulanabilirliğini ve hukuki güvenliğini güvence altına almalıdır.

Bu kanun, yasamanın genelliği ve kapsayıcılığı ilkeleri gereği benzer durumda olabilecek örgütler ve örgüt üyeleri için de uygulanabilir olmalıdır. Keza fiili ve silahlı varlığına son vermiş veya kendiliğinden münfesih hale

gelmiş örnekler için de uygulanabilmelidir.

2.1.1. Kanunun amacı ve kapsamı açık ve ölçülebilir olmalıdır

Yasa, yalnızca fiili ve silahlı varlığa son verme ve silahsızlanmayı değil; üyelerin yeni bir hayata geçişini, silah ve şiddete kalıcı olarak son vermeyi hedeflemeli, benzer suç ağlarıyla yeniden ilişkilenmeyi engelleyecek bir bütünlüğe ve vizyona sahip olmalıdır.

Hangi grupların yasadan yararlanacağı kesin ve muğlaklığa yer vermeyecek şekilde belirlenmelidir:

Hakkında hiçbir soruşturma bulunmayan ancak örgütle ilişkilendirilmiş kişiler,

Soruşturma veya kovuşturma safhasında olan kişiler,

Cezasının infazına başlanmış veya henüz başlanmamış hükümlüler,

Yurt dışında bulunan ve hukuki durumu yukarıdaki hallerden birine uyan kişiler

İlgili kurumların önerileri ile bunlara eklenecek diğer grupları kapsayan bir yaklaşım

hukuki öngörülebilirliği ve uygulama birliğini sağlayabilecektir.

2.1.2. Soruşturma ve Kovuşturmaların Akıbetine Dair Düzenlemeler

Yapılacak yasal düzenleme; silahlı terör örgütleri ve üyeleri için yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, suçun niteliğine ve ağırlığına göre kademeli bir değerlendirme yaparak; infazın ertelenmesi, durdurulması veya alternatif yaptırımların uygulanmasına imkân tanıyan mekanizmalarla çeşitlendirilebilir.

Kesinleşmiş cezalar veya infazı devam eden hükümlüler için de "işlenen suçun niteliğine ve ceza süresine göre" kademeli bir sistem oluşturulabilir.

Her türlü ayrımın ceza hukukunun objektif

ölçütlerine göre yapılması, Anayasa ve yasanın hukukilik-kanunilik- eşitlik ilkeleri açısından önemlidir.

2.1.3. Cumhurbaşkanına Kapsayıcı Fakat Denetlenebilir Bir Uygulama Yetkisi Verilmesi

Yürütmenin hızlı ve koordineli hareket edebilmesi için Yürütme Organına bu süreçte:

Silahsızlanma,

Sosyoekonomik entegrasyon,

İnsan hakları,

Kültürel ve psikolojik destek,

Güvenlik mutabakatları

gibi alanlarda çerçevesi meclis tarafından belirlenmiş kararlar alma yetkisi verilmelidir. Meclis tarafından tanınacak bu yetki şeffaf bir şekilde, kamuoyu da bilgilendirilerek ve Meclis denetimiyle birlikte işletilmelidir.

2.1.4. Demobilizasyon ve Toplumsal Bütünleşme Programlarının Yasal Çerçevesi

Yapılacak düzenlemeler yalnızca silahların bırakılmasını değil, örgütün fiili varlığının tamamen ortadan kaldırılması, tekrar canlanmaması, açığa çıkan örgüt üyelerinin terör-uyuşturucu-adli-mafyatik suç örgütleriyle ilişkilendirilmesini engelleyecek tedbirler paketi de içermelidir. Bu tedbirlerin kapsamı, sadece devlet kurumları ile sınırlı olmayıp, tüm sivil toplum örgütleri ve toplumun farklı kurum ve kesimlerinin de sürece katkı verebileceği bir çerçeve ve esnekliğe sahip olmalıdır.

2.1.5. Psiko-sosyal Destek ve Rehabilitasyon

Zorunlu olmayan fakat erişilebilir psiko-sosyal destek programları yasa kapsamında güvence altına alınmalıdır. Yasadan faydalanan kişilerin toplumsal uyumuna dair alınacak tedbirlerin kalıcı ve etkili sonuçlar için gerekliliği unutulmamalıdır. Bu kapsamda

kadın, çocuk ve hasta bireyler için hızlandırılmış prosedürler, rehabilitasyon önceliği ve koruyucu düzenlemeler ayrıca ele alınmalıdır.

2.1.6. Kamu Düzeninin Korunması İçin Açık Hükümler

Daha önceki deneyimler kamu düzeninin zayıflamasını süreci sabote eden önemli bir faktör olarak ortaya çıkarmıştır.

Bu amaçla da hazırlanacak yasa:

Yol kesme, baskı kurma, zorla vergi alma gibi eylemlere mutlak sıfır tolerans içermeli,

Silah bırakmış kişilerin yeniden şiddete yönelmesini engelleyecek izleme mekanizmaları, Yerel yönetimlerle koordineli güvenlik alanları için açık hükümler ihtiva etmelidir.

2.1.7. Bağımsız Bir İzleme ve Denetim Komisyonu Kurulması

Yasanın uygulanmasını değerlendirmek, şeffaflığı sağlamak ve toplumsal güveni artırmak için TBMM'ye düzenli rapor sunan bağımsız bir denetim mekanizması ve komisyon kurulmalıdır.

Bu denetim mekanizması ve komisyon;

Meclis,

İlgili bakanlıklar,

Yerel yönetimler,

Sivil toplum,

Mağdur temsilcileri gibi farklı aktörlerden oluşmalıdır.

2.1.8. Sürecin Seçim Döngülerinden Bağımsız İşletilmesi

Süreçlerin seçim atmosferine göre şekillenmesi geçmişte ciddi kırılگانlıklar yaratmıştır. Bu nedenle:

Kritik aşamaların seçim dönemlerinde durdurulmasını veya ertelenmesini engelleyen hükümlerin yasaya işlenmesi,

Sürecin partiler üstü niteliğinin Meclis içi mutabakat mekanizmalarıyla güçlendirilmesi,

Sürecin iç politik karşıtlıklara ve polemiklere kurban edilmemesi gerekmektedir

2.1.9. Yasama Önerileri için Sonuç:

Meclis Komisyonu, Türkiye'nin yeni dönem silahsızlanma sürecini başarıya ulaştırmak için üç temel yasa paketi hazırlamalıdır:

Silahsızlanma ve Toplumsal Bütünleşme Kanunu (çerçeve yasa)

Bağımsız İzleme-Denetim Komisyonu Yasası

Demokratik Güven Artırıcı Önlemler ve Uyum Yasası ile Çalışma Esasları

Bu üçlü yapı, Türkiye'nin kendi özgün çatışma çözümü deneyimi modelini yaratmasını sağlayacak hukuki, siyasal ve toplumsal zemini oluşturabilir.

2.2. Yeni ve Daimî Komisyon İhtiyacı

Komisyon; karşılıklı iletişim kanallarının açık olduğu, herkesin kendini ifade edebildiği, partiler arasında saygın bir görüş alışverişinin gerçekleştiği bir zemin olmuştur. Bu tecrübe örneklik oluşturmuştur.

YENİYOLGRUBU olarak Temel Haklar-Hukuk-Adalet Demokrasi-Özgürlük alanlarında yapılması icap eden uygulama değişiklikleri, Anayasal ve Yasal mevzuat değişikliklerinin değerlendirilip hayata geçirilmesi için iktidara perspektif sunabilecek yeni bir komisyonun kurulmasını önermekteyiz.

3. BÖLÜM: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER- HUKUK-ADALET-DEMOKRASİ- ÖZGÜRLÜKLERE İLİŞKİN ÖNERİLER

Kurulan komisyonun bir diğer görevi de özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışmalar yapmak ve bunu da raporlaştırmaktır. Bu alandaki konu ve gündemler 85 milyon vatandaşımızı ilgilendiren ihtiyaç, konu ve gündemlerdir. Bu özgürlük alanlarındaki düzenleme ve başlıkların devam eden süreçten bağımsız olarak, sürecin başarı veya başarısızlığına endekslenmeden derhal ve gecikmeksizin hayata geçirilmesi icap eder.

Komisyon'dan beklenen; PKK'nın fiili varlığına son vermesini temin edecek ve tamamlayacak mevzuat önerisi oluşturmakla birlikte, temel hak ve hürriyetler açısından eksik kalan, çatışma/şiddet/terör ve örgütlerin fiili varlığından bağımsız olarak her ne sebeple olursa olsun bugüne kadar gündeme getirilemeyen, ötelenen, hayata geçirilemeyen yapısal reform ve öneriler hususunda da bir perspektif ortaya koymaktır.

Bu perspektif ile aşağıdaki alanlarda belirlediğimiz başlıkların demokrasimiz için olmazsa olmaz başlıklar olduğunu düşünmekteyiz.

3.1. Temel Hak ve Hürriyetler Hukuk-Adalet-Demokrasi ve Özgürlükler

Bu perspektif doğal olarak Hukuk-Adalet-Demokrasi ve Özgürlükler penceresinden yapılması gerekenlere dair bir vizyon ortaya koymaktır. Tavsiyeler, başta siyasal iklim, uluslararası sözleşmeler, Anayasa, Kanun, idari kararlar ve diğer mevzuatlar yoluyla hayata geçirilebilecektir.

Bu başlıkta dile getirilecek öneriler öncelikle Türkiye'nin demokrasi, temel hak ve hürriyetler, insan hakları, adalet, hukuk ve özgürlük standartlarının yükseltilmesi hedefine matuftur. Bu hedef tarafımızca, çatışma/şiddet/terörün varlığından bağımsız olarak ve herhangi bir pazarlık veya başka

adımı beklenmeksizin vatandaşlarımızın ileri demokrasi ve refahı için gerekli ve atılması gereken adımlar olarak görülmektedir.

Bu hedef doğrultusunda çatışma/şiddetin bitmesini beklemeden ve ona bağlı olmadan yapısal dönüşüme dair atılacak adımlar birçok kronik meselenin çözümüne imkan tanıyacaktır. Bununla beraber rapor, Ekim 2024 süreci ve Komisyon'un kurulması ile hedeflenen; şiddet ve terörü doğuran kök sebeplerin ortadan kaldırılması ve kalıcı barışın tesisine yönelik bazı özel önerilerin de ortaya konulmasını gerektirmektedir.

3.1.1. Tarihi Müktesebatımız

Geçen yüzyılın kimlik tartışmalarına esir düşen ülkemizin temel insan hak ve özgürlüklerine ilişkin şikâyetlerin devam ettiği bir ülke olmaktan çıkarılması şarttır.

Tarihi tecrübemiz, milletimizin irfanı, farklılıkları ile yaşamayı başarabilme müktesebatı ve evrensel değerlere bağlılığı sorunların çözülmesi için yeterlidir. Ülkemize ve milletimize yıllarını kaybettiren insan hakları kaynaklı sorunların tamamı, hukuka bağlı, dürüst, samimi, ahlaklı ve demokrat bir duruşla çözülebilecek durumdadır.

Demokrasinin gereklerinin tam anlamıyla yerine getirilmesi için gerekli düzenlemeler hızla gerçekleştirilmelidir. Temel insan hakları hiçbir pazarlık konusu yapılmadan; inancı, ırkı, cinsi, mezhebi ne olursa olsun bütün vatandaşlarımıza teslim edilmelidir. Hak ve özgürlüklerde temel prensip "tanıma" olmalıdır. Temel hak ve özgürlükler hiçbir ayırım gözetilmeksizin tüm insanlar için güvenceye kavuşturulmalıdır.

3.2. Evrensel Standartlar ve Yükümlülükler

Temel hak ve özgürlüklerin evrensel standartlara ulaşabilmesi için uluslararası ve bölgesel insan hakları sözleşmelerine taraf olunmalı, hâlihazırda taraf olunan sözleşmeler ise eksiksiz bir biçimde uygulanmalıdır. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu OPCAT ve

Prensipleri ilkelerine uyumlu hale getirilmeli, benzer tüm mekanizmaların etkinliği arttırılmalıdır.

3.3. Sistem Tartışmaları-Anayasa

İktidar partilerinin Türk Tipi Başkanlık Sistemine dair tartışmalardan kaçınmaya çalışmasına rağmen; birçok sorunumuzun sebebi Türk Tipi Başkanlık Sistemi ile kuvvetler arasındaki ayrımın ve denge denetleme mekanizmasının tamamen ortadan kalkmasıdır. TBMM, yargı ve benzeri kurumların işlevsizleştirilmesi, tüm kurumların yürütmenin emri altında, kısıtlı özgürlük veya özgünlükle çalışmak zorunda kalması, şeffaflık, denetim, hesap verebilirlik ilkelerinin ortadan kaldırılması, bürokratik süreçlerin tıkanması ve kangrenleşmesi gibi sorunların temel kaynağı Türk Tipi Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin katılımcı, özgürlükçü, denge ve denetim mekanizmalarının işlev gördüğü, ötekileştirmeyen, vatandaşlarının kanun önünde ve uygulamalarda eşit olduğu Güçlendirilmiş Parlamenter Sistemini hayata geçirmesi elzemdir.

Bu perspektifle tartışmaya açılacak özgürlükçü, demokratik, katılımcı, güçler dengesine sahip, kuvvetli kurum ve ilkelerin dizayn edildiği, temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alındığı bir anayasa birçok sorunumuzun çözümüne imkân verecektir.

Mevcut Anayasa'ya uyulmaması ve otoriterleşme tartışmaları yeni Anayasaya ilişkin tartışmaları baskılsa da sorunlarımızın bir kaynağının da anayasa ve hassaten yönetim sistemi olduğu unutulmamalıdır. Anayasa müzakereleri, kimin Cumhurbaşkanı olacağından ve bir sonraki seçimde amaçlanan siyasi tablonun nasıl olacağından bağımsız bir şekilde yürütülmelidir.

3.3.1. Hürriyet Esaslı Bir Yaklaşım

Anayasa'da hak ve özgürlüklerin ödev olarak vurgulanması anlayışına son verilmeli,

anayasa, hakların ve hürriyetlerin esas alındığı bir anlayışla yeniden düzenlenmelidir. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmaması asıl, sınırlanmasına yönelik istisnalar ise kesin, açık ve net bir şekilde ifade edilmelidir. Temel hak ve hürriyetlerin bir bütün olduğu, birbirini tamamladığı ve yasama, yürütme ve yargı organlarını bağladığı hususlar Anayasa'da düzenlenmelidir.

3.3.2. İfade Özgürlüğü

Anayasa'da mevcut olan ifade özgürlüğüne ilişkin anayasal güvenceler daha da güçlendirilmeli, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması sebepleri AİHS ve AİHM içtihatlarına uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.

3.3.3. Kuvvetler Ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin yeniden tesisine yönelik hukuki ve kurumsal güvenceler oluşturulmalı ve mevcut güvenceler güçlendirilmelidir.

3.3.4. İhlallerle Etkin Mücadele

İnsan hakları ihlallerinin önlenmesine yönelik kurumların etkinliği artırılmalı ve TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun etkinliği sağlanmalıdır.

İnsan hakları karşısında hiçbir kişi, kurum veya odağın sorumsuz, duyarsız ve yıkıcı olmasına müsaade edilmemelidir. İnsan hakları alanında yaşanan her gerilemenin vatandaşlarımızın yaşam kalitesinde, huzur ortamında ve ekonomik refahında gerileme anlamına geleceği bilincine sahip bir kamu düzeni hedeflenmelidir.

Her tür ayrımcılığın önlenmesi ve ortadan kaldırılması için en etkin tedbirler alınmalıdır. Ayrımcılık yasağı ile ilgili düzenlemeler uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmelidir.

Ayrımcılığın önlenmesi ya da mevcut ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasına ilişkin

toplumdaki önyargılara son verecek çalışmalar sivil toplum, medya ve akademik çevrelerin desteği ile yürütülmelidir.

Hukuki vatandaşlık ilkesi güçlendirilmeli, mevzuatta bu bağı güçlendirici adımlar atılmalıdır. Hukuki vatandaşlık, ayrımcılık yasağı ve nefret söylemi konularında farkındalık artırılmalı buna yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

3.3.5. Anadili

Anadili öğretimi ve anadilde eğitiminin ve anadili kullanımının önündeki engel kaldırılmalı ve bu haklar anayasal güvence altına alınmalıdır.

3.3.6. Vatandaşlık

Vatandaşlık tanımı, vatandaşın devlet ile olan hukuki bağı tanımlayan bir anlayışla ele alınarak demokratik ve hukuki aidiyet anlayışı temelinde Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu kabul edilerek sağlanmalıdır.

3.3.7. AİHM-AYM

AİHM ve AYM kararlarının uygulanması sağlanmalı. kararların eksiksiz ve gecikmeksizin yerine getirilmesinde direnç gösteren adli ve idari makam sahipleri hakkında mevzuatın öngördüğü yaptırımlar uygulanmalı ve bu durum yasal düzenlemeler kanun ile kayıt altına alınmalıdır.

AİHM ve AYM kararları gibi KHK ile görevinden çıkarılan, haklarında soruşturma açılmayan, kamu davası açılmasına yer olmadığına veya kesinleşmiş beraat kararına hükmedilen kişilerin işlerine iadeleri gecikmeksizin sağlanmalıdır.

3.3.8. Din ve Vicdan Özgürlüğü

Anayasa'da din ve vicdan özgürlüğü güçlendirilmelidir. Aleviler gibi diğer dini ve felsefi inanç gruplarının bireysel hakları ve örgütlenmelerinde, kendi dini alanlarının kamu nezdinde kabul görmesine ilişkin bir yaklaşım

esas alınmalıdır.

Hak temelli örgütlenmelerin, demokratik toplumun gereklerine uygun bir şekilde kurulabilmesi ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için özgürlükçü bir politika hayata geçirilmelidir.

3.4. Yerel Yönetimler ve Kayyım

Belediye başkanları hakkında başlatılan tahkikatlar sebebiyle görevden uzaklaştırılan başkanların yerlerine kayyım atanmasına son verilmeli ve Meclis üyelerince ya da seçimlerle yeni belediye başkanları seçilmelidir.

Yerel yönetimlerin seçilmiş organlarının geçici görevden uzaklaştırma kararındaki yetkinin münhasıran yargı organında olması sağlanmalıdır. 674 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 38 inci maddesi ile getirilen 5393 Sayılı Kanun, 45'inci maddesine ilişkin hükümler yürürlükten kaldırılmalıdır.

Şeffaf yönetim ve denetlenebilirlik unsurları sağlanarak yerel ve yerinden yönetimler güçlendirilmelidir. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için uluslararası mevzuat ve örnekler de incelenerek, 81 ilde uygulanacak, üniter devlet yapısı ile uyumlu düzenlemeler yapılmalıdır.

O yerde yaşayan vatandaşların talepleri durumunda yerleşim yerlerinin adlarının aslına döndürülmesine imkan tanınmalıdır.

3.5. Kamu Düzeni ve Güvenliği

Hiçbir şart altında kamu düzeni ve güvenliğinden taviz verilmemelidir. Devlet tarafından alan hâkimiyeti tam olarak sağlanmalı ve farklı yapılanmaların bölge halkı üzerinde tahakküm kurması ve baskı yapması engellenmelidir.

3.6. Köy Koruculuğu

Geçici köy koruculuğu sisteminin, korucular mağdur edilmeden, yeni dönemin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde iyileştirilerek geliştirilmesi sağlanmalıdır.

3.7. Siyasi Partiler Yasası- Seçim Yasası

Siyasi Partiler Yasası ve Seçim Yasası demokratik ve katılımcı bir ruhla yenilenmeli, darbe dönemi ve son dönemde yasaya giren anti demokratik düzenlemeler ayıklanmalı, parti içi demokrasi ve özgürlük alanlarının kurumsal duruma geleceğe bakış açısıyla tekrar yazılmalıdır.

Siyasi Partiler Kanunu'nun 101. maddesi yeniden düzenlenerek siyasi partilerin kapatılması, AİHM içtihadı ile Venedik kriterleri ışığında zorlaştırılmalıdır. Buna göre, sadece şiddet kullanımını açıkça savunan veya şiddete başvuran partilerin kapatılması öngörülmelidir.

1982 Anayasası'ndan önce uygulanmayan ve toplumun siyasi iradesinin parlamentoya yansımaları engelleyecek derecede yüksek olan seçim barajı, %3'e indirilmelidir. Bütün siyasi partilerin, belirli şartlarda hazine yardımıyla faydalanması sağlanmalıdır.

3.8. Eğitim

Demokratik ve kalkınmış ülkelerde olduğu gibi ana diline eğitimde ve sosyal hayatta öğretilmesi ve kullanımının vatandaşlarımızın bu vatana duydukları aidiyet bilincini güçlendireceğine, toplumsal barış ve dayanışmamızı tahkim edeceğine inanıyoruz.

Bu yaklaşımın aynı zamanda uzun tarihi süreçlerle Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Orta Asya'daki akraba toplulukları ile aramıza girmiş kültürel bariyerleri aşmamızı sağlayacak stratejik bir unsur olarak değerlendiriyoruz. Farklı toplum kesimlerini ilgilendiren bu hassas süreçlerin her tür istismarını ortadan kaldıracak şekilde kapsayıcı ve katılımcı bir ortak akılla yürütülmesi büyük önem taşımaktadır.

Türkiye, sınırları dışındaki tüm tarihsel ve soydaşlarla farkındalık ve sorumluluk ilkeleri ışığında ilişki içinde olmayı ve bölgeye onlarla birlikte oluşturulan bir vizyon çerçevesinden bakmayı temel bir ilke olarak ilan etmelidir.

Üniversitelerde farklı anadili ve lehçelere

ilişkin bölümler açılmalıdır. Farklı dillere ait olan ve Türkçe alfabede bulunmayan harf barındıran isim konulmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır. Farklı anadillere ait yayınların basılmasının ve yayınlanmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Nesillerimizi maddi ve manevi yönden donanımlı hale getirmek için, coğrafyamızın bütün zenginliklerini göz önünde tutarak, her türlü ırkçılık ve tekebbürden uzak, milletimizin temel değerleri ve medeniyet perspektifi üzerinden bir eğitim modeli geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Eğitim müfredatı insan haklarına saygılı, özgürlükçü, farklılıkları tanıyan ve anlatan bir vizyon ve perspektifle yenilenmeli buna aykırı ifade ve yaklaşımlardan ayıklanmalıdır.

3.9. Türk Ceza Kanunu

Barışçıl ifade özgürlüğünü bastırıcı nitelik taşıyan Türk Ceza Kanunu'nun 125'inci (hakaret), 215'inci (suçu ve suçluyu övme), 216'nci (halkı kin ve düşmanlığa tahrik), 299'uncu (Cumhurbaşkanına hakaret) ve 301'inci (Türk milletini ve Devletin kurum ve organlarını aşağılama) maddeleri olmak üzere, ilgili Türk Ceza Kanunu hükümlerinin yürürlükten kaldırılması ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları başta olmak üzere uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu suretle ceza hukukunun, muhalif görüşlerin bastırılması veya ifade özgürlüğü alanının daraltılması amacıyla araçsallaştırılmasının önüne geçilmelidir.

Geçmişte yaşanan zorla kaybetme vakalarının çözümü için şeffaf bir süreç yürütülmelidir.

3.10. İnfaz Yasası

"Cezalandırmada adalet, infazda eşitlik" ilkesi esas alınarak, infaz rejiminde öngörülebilirliği ve hukuki güvenliği sağlayan, uygulamada

tereddüt yaratmayan, istisnaları sınırlı ve açık biçimde tanımlanmış, sade, açık ve herkes için anlaşılabilir bir İnfaz Kanunu hazırlanmalıdır.

3.11. Terörle Mücadele Kanunu

Türk Ceza Kanunun ilgili hükümleri ile Terörle Mücadele Kanu'nun bütünü yeni dönemin ruhuna uygun olarak ele alınmalı özellikle TMK yenilenmelidir. Terör mevzuatının Türkiye'nin, AİHS dahil olmak üzere uluslararası insan hakları hukuku yükümlülükleriyle tam uyumu sağlanmalıdır. Yenilenen TMK, AİHS, Venedik Komisyonu ve AİHM içtihatlarına uygun olarak suç fiillerinin tanımı ile açıklık, hukukilik, uluslararası taahhütlere uyumluluk, insan haklarını ve özgürlükleri esas alan bir yaklaşımla AİHS uyarınca korunan faaliyetlerin kriminalize edilmesine ve uygulamada paralel bir ceza ve yaptırım rejimi doğmasına yol açan muğlak ve aşırı geniş hükümlerden kaçınılarak kaleme alınmalıdır.

Keza TCK'nın 220/6-7 ve 314. maddelerinin, terör örgütlerine "üyelik" ve "destek" kavramlarının tanımlarının ceza hukukunun temel ilkeleriyle (örneğin kanunilik, zarar, bireysel cezai sorumluluk ilkeleri, özellikle bu sorumluluğun yalnızca düşünce, niyet, inanç veya statüye dayandırılmayacağı) ve uluslararası insan hakları hukuku standartlarıyla uyumlu hale getirilmeli ve ceza sorumluluğu için somut delillerle desteklenen, suç oluşturan eylem varlığını zorunlu kılacak şekilde değiştirilmelidir.

Beraat veya tahliye kararlarının ardından aynı olguların yeniden nitelendirilerek yeni suçlamalara dönüştürülmesinin önlenmesi ve salıverilmeyi gerektiren ulusal ve uluslararası mahkeme kararlarının derhal uygulanması sağlanmalıdır.

3.12. Toplantı Gösteriş Yürüyüş Hakkı

Toplantı ve Gösteri Yürüyüş Kanunu'na aykırı uygulamalara son verilmeli. Anayasal bir hak olan protesto ve yürüyüş hakkının kullanımı engellenmemelidir.

3.13. Medya Özgürlüğü

Dezenformasyon yasası bahane edilerek haber alma hakkı üzerinde kurulan yargı baskısı sonlanmalıdır.

3.14. Uygulama Sorunları

Gözaltı tutuklama ve benzeri işlemlerin bir cezalandırma aracı olmasına son verilmeli, yapılan soruşturmalarda masumiyet ilkesi ve hukuk güvenliği ihlal edilmemelidir. Hasta hükümlü ve tutuklular hakkındaki işlemler ile cezaevi nakilleri gibi ayrımcı uygulamalara son verilmelidir. Soruşturmanın gizliliği ilkesine riayet edilmeli, yargılama gibi soruşturmalar da makul süre ile sınırlı tutulmalıdır.

3.15. Adil Yargılama İlkesi

Soruşturma veya yargılamaların siyasal iklim, iktidar ve sosyal medya baskısından uzak yürütülebileceği bir ortam sağlanmalıdır. Bunun en önemli adımı Sayın Cumhurbaşkanı'nın bizzat yargı mensuplarına çağrıda bulunarak, "hukuka, adalete, kanun ve vicdana" göre yargılama yapmalarının her türlü teminat altında olduğu, siyasi irade adına yargıya yapılmış veya yapılabilecek her türlü tavsiye ve baskıya son verileceği yönünde bir açıklama olabilir.

Bu minvalde; melun darbe fiiline saldırı, silahlı eylem, mekanların işgali yoluyla bizzat karışmış olanlar dışında, darbe girişiminden habersiz bir şekilde üst mercilerden gelen emir ve talimatla yer değiştirilen, başta kursiyer teğmen, asker öğrenci ve emir altında olan alt pozisyonlar olmak üzere iradi ve fiili olarak darbe suçuna karışmayan kişiler hakkındaki yargılamalar ceza hukuku temel ilkelerinin ışığı altında yeniden yapılmalıdır.

Keza FETÖ/PDY terör örgütünün karmaşık yapısı, kullandığı iletişim araçları, hangi eylemlerin hangi tarihte örgüt üyeliğine esas alınıp alınmayacağı gibi birçok husus yüksek yargı kararları ile içtihadı dönüşmeden evvel, özellikle de darbe sonrası ilk dönem yargılamaları birçok mağduriyet yaratmıştır.

Bu nedenle Anayasa Mahkemesi, Yargıtay 3. Ceza Dairesi, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu, AİHM Yalçınkaya ve Demirhan Kararları ışığında hukuki menfaatleri zedelenmiş ve dosyalarının yeniden incelenmesinde yarar görülen dosyaların Yeniden Yargılamayolundan faydalanılmasına imkân sağlanmalıdır.

3.16. Cezaevleri İdari Gözlem Kurulları

Cezaevleri İdari Gözlem Kurulları uygulamalarının, tutuklu ve mahkumların yasal haklarını kullanmasının önünde bir engele dönüşmesine son verilmeli bunun için mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

EKLER:

EK 1: Komisyona TBMM'nin Önceki Çalışmalarının Komisyon münderecatına alınması yönündeki başvuru

EK 2: Akil İnsanlar Heyeti Raporları Hakkında

EK 3: Türkiye'de Güvenlik ve Normalleşme Politikalarının Tarihsel Seyri

EK 1: Komisyon'a TBMM'nin Önceki Çalışmalarının Komisyon münderecatına alınması yönündeki başvuru

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
BAŞKANLIĞINA**

Aşağıda listesi verilen komisyon çalışmalarına dair raporların, tüm dinleme ile çalışma tutanaklarının Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuz kayıtlarına alınmasını ve yapılacak raporlamalarda bunlardan yararlanılmasını talep ederiz.
08/09/2025

TBMM'de Özel Bir Amaç İçin Kurulan Komisyonlar

1) Faili Meçhul Siyasi Cinayetleri Araştırma Komisyonu (5 Mayıs 1993)

2) Madımak Komisyonu (Temmuz 1993)

3) Güneydoğu'da Uzun Süreden Beri Cereyan Eden Olayları Yerinde İncelemek ve Alınması Gerekli Tedbirleri Türkiye Büyük Millet Meclisine ve İlgili Mercilere İletmek ve Memleketimizin Birlik ve Beraberliğinin Sağlanmasına Katkıda Bulunmak Üzere Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (Temmuz 1993)

4) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Meydana Gelen Olayları Araştırarak Alınması Gerekli Tedbirleri Belirlemek Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (1994)

5) 9 Şubat 1996 tarihli doğu ve güneydoğu Anadolu'da boşaltılan yerleşim birimleri nedeniyle göç eden yurttaşlarımızın sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi esas numaralı meclis araştırması komisyonu raporu.

6) Yasadışı Örgütlerin Devletle Olan Bağlantıları ile Susurluk'ta Meydana Gelen Kaza Olayının ve Arkasındaki İlişkilerin Aydınlığa Kavuşturulması Amacıyla Meclis

Araştırması Komisyonu (12 Kasım 1996)

7) Geçmişte zorla yerinden edinilen vatandaşlarımızın sorunlarının konuşulduğu 96 tarihli Komisyon (12 Şubat 1997)

8) Polis Tarafından Dinlenen Telefonlar Hakkındaki İddiaları Araştırmak Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (27 Şubat 1997)

9) Uğur Mumcu Cinayetinin Açıklığa Kavuşturulması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (Temmuz 1997)

10) Hakkari Merkez, Yüksekova ve Şemdinli İlçelerinde Meydana Gelen Olayların Araştırılması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (2005)

11) Darbeleri Araştırma Komisyonu (2 Mayıs 2012)

- 10 üyeden oluşan Heyet (Süleyman DEMİREL ve 10 Komisyon Üyesinin Yaptığı Görüşme)

- 27 Mayıs 1960 Alt Komisyonu (60 Darbesi 71 Muhtırasını İnceleyen Alt Komisyon)

- 12 Eylül 1980 Alt Komisyonu

- 28 Şubat 1997 Alt Komisyonu

12) Dilekçe Dersim Alt Komisyonu (2012)

13) Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Komisyonu (8 Mayıs 2013)

14) Diyarbakır 5 No.lu Cezaevi Alt Komisyonu (17 Şubat 2016)

15) 15 Temmuz Darbe Girişimini Araştırma Komisyonu (4 Ekim 2016)

16) Milli Kardeşlik, Dayanışma ve Demokrasi Komisyonu (5 Ağustos 2025)

EK 2: Akil İnsanlar Heyeti Raporları Hakkında

Sayın Numan KURTULMUŞ,
TBMM Başkanı

2013-2015 yılları arasında yürütülen ve kamuoyunda "Çözüm Süreci" olarak bilinen çalışmalar kapsamında, Akil İnsanlar Heyeti oluşturulmuş; yedi bölgede faaliyet gösteren heyet üyeleri, hazırladıkları yedi ayrı raporu koordinatör kurum olan Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığına sunmuştur.

Söz konusu çalışmaların ilgili kurumdan temin edilerek Komisyon çalışmalarımız kapsamında değerlendirilmesi, tecrübe aktarımı açısından kıymetli olacaktır.

Bu hususu takdirlerinize arz ederiz.

EK 3: Türkiye'de Güvenlik ve Normalleşme Politikalarının Tarihsel Seyri

Türkiye'de güvenlik, toplumsal barış ve siyasal normalleşme alanındaki düzenlemeler, yüzyıla yayılan bir normatif çizgi içinde şekillenmiştir. Devlet, bir yandan devlete yönelen fiilleri ağır cezalar ve sert infaz rejimleriyle karşılayan bir güvenlik mantığını sürdürmüş, diğer yandan af, etkin pişmanlık, şartla salıverme, topluma kazandırma, çözüm süreci ve geçici koruma gibi araçlarla siyasal ve toplumsal krizleri yönetmeye çalışmıştır. Bu yapı, ceza hukuku, infaz hukuku ve normalleşme politikalarının iç içe geçtiği, çoğu zaman da birbirini telafi eden ya da yer yer gerilim üreten bir normlar bütününe ortaya çıkarmıştır.

Bu çerçevede erken Cumhuriyet döneminin genel afları, Şark mıntıkasına özgü cezasızlık ve tecil düzenlemeleri, 1930'ların zorunlu iskân ve bölgesel idare politikaları, 1960 sonrası sürgün ve dönüş uygulamaları, 1985 sonrasında çıkarılan süreli pişmanlık ve eve dönüş yasaları, 1991 tarihli Terörle Mücadele Kanunu, 2000'lerdeki şartla salıverme ve infaz ertelemesi rejimleri, 6352 ve 6459 sayılı kanunlarla anılan 3. ve 4. Yargı Paketleri, çözüm sürecine ilişkin 2014 tarihli 6551 sayılı çerçeve Kanun ve bu Kanun kapsamında yürütülecek çalışmalara ilişkin esaslar, aynı tarihsel hattın farklı halkaları olarak okunabilir.

Raporumuzun eki niteliğindeki bu çalışma, söz konusu hattı özellikle Kürt meselesi ve terörle mücadele politikaları ekseninde ele almaktadır. Önceerken Cumhuriyet döneminde siyasal suç ve isyan bağlamında çıkarılan af ve cezasızlık düzenlemeleri, ardından 1980 dönemi sonrasında yürürlüğe konan pişmanlık ve topluma kazandırma yasaları ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, devamında 3. ve 4. Yargı Paketlerinin oluşturduğu yargısal çerçeve, çözüm sürecini tanımlayan 6551 sayılı Kanun ve bu Kanun kapsamında yürütülecek

esaslar bağlamında kronolojik ve tematik bir bütünlük içinde incelenmektedir.

Türkiye'de af düzenlemeleri bu geniş çerçevenin en görünür halkasını oluşturur. Osmanlı'dan devralınan miras, bir yandan devlete yönelen fiilleri siyasal suç başlığı altında ağır yaptırımlarla cezalandıran, diğer yandan af ve ceza indirimi yoluyla siyasal yeniden yapılanmayı yöneten ikili bir mantığa dayanır. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren siyasal suçlar geniş bir koruma şemsiyesi altında tanımlanmış, af düzenlemeleri ise çoğu zaman toplumsal barış politikasından çok siyasal ve kurumsal inşayı tamamlayan araçlar olarak kullanılmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında siyasal suç tanımını belirleyen temel düzenleme, 29 Nisan 1920 tarihli 2 sayılı Hıyanet-i Vataniye Kanunudur. Kanun, Meclis otoritesini söz, yazı veya fiille hedef alan eylemlerivatanaihanet kapsamında değerlendirerek yeni devlet düzeninin siyasal sınırlarını çizmiş; ardından kurulan İstiklâl Mahkemeleri, olağanüstü yargılama usulleri ile bu çerçeveyi pekiştirmiştir. Bu dönemde çıkarılan 19 Aralık 1921 tarihli Af Kanunu ve 7 Ocak 1922 tarihli Üçte İki Ceza Miktarını Tamamlayan Mahkûmların Affı Kanunu, savaş şartları, asker ihtiyacı ve uluslararası yükümlülükler gözetilerek hazırlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra kabul edilen 26 Aralık 1923 tarihli 391 Sayılı Affı Umumî Kanunu ile 29 Ekim 1923'e kadar işlenen suçların cezası yarı oranında azaltılmış, ancak Lozan Protokolü gereği 150'likler kapsam dışı bırakılarak yeni rejimin kurucu sınırları korunmuştur. Ardından 16 Nisan 1924 tarihli Affı Umumî Kanunu ile Lozan Antlaşması gereğince siyasal ve askerî suçlar için karşılıklı af ilan edilmiştir.

Kürt meselesiyle doğrudan bağlantı taşıyan hukuki düzenlemeler, 1925 Şeyh Said İsyanı sonrasında ortaya çıkmıştır. Takrir-i

Sükûn Kanunu, Şark Islahat Planı, İstiklâl Mahkemeleri, sıkıyönetim uygulamaları ve Umumi Müfettişlikler bölgedeki idari yapıyı değiştirmiştir. Bu çerçevede çıkarılan önemli yasal düzenlemelerden biri, 5 Mayıs 1928 tarihli ve 1239 sayılı **"Şark mıntıkasında muayyen vilâyet ve kazalarda cerâim takibâtı ile cezalarının tecili hakkında Kanun"**dur.

Bu Kanun, bölgeye özgü bir düzenleme olup, klasik anlamda af değil, tecil ve cezasızlığı bünyesinde barındırır.

Madde 1. İsyanın bastırılması sırasında askerî ve mülkî görevliler tarafından gerçekleştirilen fiillerin suç sayılmayacağını belirtir.

Madde 2. Diyarbakır, Elâzığ, Bitlis, Van, Hakkâri, Mardin, Urfa, Siirt, Bayazıt ve Malatya gibi illerde isyanla bağlantılı veya aynı dönemde işlenen suçlar için takibat ve infazların ertelenmesini öngörmüştür.

Madde 3. Firar durumunda bulunan kişilerin üç ay içinde yetkili makamlara teslim olmaları şartını getirir. Teslim olmayan kişiler kanunun sağladığı tecil mekanizmalarından yararlanamaz. Bu yaklaşım, geçiş dönemlerinde uygulanan katılım karşılığı kolaylaştırma modelleriyle benzer bir mantık kurar.

Madde 4. Tecilden yararlanan kişilere belirli bir süre içinde suç işlememe yükümlülüğü getirir. Bu süre, işlenen suçun tabi olduğu zaman aşımı süresinin yarısı olarak belirlenmiştir. Kişi aynı türden veya daha ağır bir suç işlerse cezaların içtimai ve tekerrür hükümleri uygulanır. Suç işlememesi halinde ise önceki fiil "işlenmemiş sayılır".

1930'lu yıllar, bölgenin idari yapısında yeniden düzenlemelerin yapıldığı bir dönemdir. 1934 Mecburi İskân Kanunu, isyan bölgelerinde nüfus hareketliliğini denetlemeyi amaçlamış, 8 Ocak 1936 tarihli Tunceli Affı ise kayıt dışı nüfus ve askerlik yükümlülükleri bağlamında

uygulanmıştır. Takiben bölgede yeni idari düzen oluşturmak amacıyla 25 Aralık 1935 tarihli 2884 Sayılı Tunceli Vilayeti'nin İdaresi Hakkında Kanun çıkarılmış ve bu kapsamda valiye yetkiler tanınmıştır. 14 Ocak 1938 tarihli ikinci Tunceli Affı, bölgenin tamamen devlet kontrolüne alınması sürecinin bir parçası haline gelmiştir. Aynı yıl çıkan 29 Haziran 1938 tarihli 3961 sayılı Genel Af ile İstiklâl Mahkemeleri mahkûmları ve Ağrı isyanı kapsamında cezalandırılanlar da kapsama alınmış, ayrıca daha önce Lozan Affı'ndan yararlanamayan, 24 Temmuz 1923 tarihli umumî af beyanname ve protokolünde geçen yüz elli kişilik listede yazılı şahıslar bu dönemde affedilmiştir.

Bunlardan bağımsız olarak, erken Cumhuriyet döneminin en geniş kapsamlı siyasi affı olan 2330 sayılı 26 Ekim 1933 tarihli 10. Yıl Affı, rejimin kendine güveninin arttığı bir siyasal iklimde kabul edilmiş, İzmir Suikastı mahkûmları ve Terakkiperver Fırkası mensupları gibi farklı siyasi kümeleri kapsayarak siyasal normalleşmeye katkı sağlamıştır. Ancak memuriyet ve kamu hizmeti gibi statü hakları bu affın kapsamına alınmamış, devletin kurucu refleksleri korunmuştur.

1947- 1948 döneminde 2510 sayılı Mecburi İskân Kanunu'nun bazı hükümleri değiştirilmiş, zorunlu iskân rejimi önemli ölçüde yumuşatılmıştır. Düzenleme, birçok ailenin memleketlerine dönmesini fiilen mümkün kılmıştır. 5677 sayılı ve 14 Temmuz 1950 tarihli genel af ise siyasi yumuşama atmosferi içerisinde çıkarılmış, ailelerin geri dönüşünde etkili olmuş, siyasi temsilin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Buna karşılık sol siyasi mahkûmlar kapsam dışında bırakılmıştır.

1960 askeri müdahalesi sonrasında 485 kişinin sürgün edilmesi, siyasi suç kavramının yeniden genişlemesine yol açmış, bu kişiler Millî Birlik Komitesi'nin 1962'de aldığı kararla sürgün uygulamasının sona erdirilmesi üzerine memleketlerine dönmüştür. 1960'ların

sonundaki "49'lar Davası" sanıkların büyük bir kısmı ise 1974 yılında 1803 sayılı genel af kapsamında serbest kalmıştır.

1980 sonrası dönem ise Türkiye'nin terörle mücadele politikalarında etkin pişmanlık ve örgütten ayrılmayı teşvik amacıyla çıkarılmış çok sayıda süreli kanunun yürürlüğe girdiği bir dönemdir. 3216 sayılı Kanun ile başlayan bu çizgi, örgüt mensuplarının bilgi vermesini, örgüt yapısının çözülmesini ve silahlı faaliyetlerin son bulmasını hedeflemiştir. Bu yasalar, cezasızlık veya önemli oranlarda ceza indirimi karşılığında örgütün dağılmasına katkı sunanlara hukuki avantajlar tanımış, bunun yanında kimlik değişikliği, koruma tedbirleri ve maddi yardım gibi güvenlik hususlarını getirmiştir.

Düzenlemelerin ortak özelliği, geçici ve konjonktürel nitelik taşımalarıdır. Yasalar belli sürelerle uygulanmış, çoğu birkaç ay veya birkaç yıl sonra yürürlükten kalkmıştır. Dolayısıyla sistem, kalıcı bir rejim oluşturamamış, dönemsel olarak yürütülen güvenlik stratejilerine bağlı şekilde, örgütün çözülmesi amaçlanmıştır. Bu yasaların bir diğer önemli niteliği, kapsamlarının sürekli olarak değiştirilmesi ve başvuru ile yararlanma koşullarının güncel güvenlik ihtiyacına göre yeniden şekillendirilmesidir.

(1985) 3216 Sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun

5 Haziran 1985 tarihinde kabul edilmiştir. Yasa, kapsamlı pişmanlık ve eve dönüş düzenlemelerinden biri olup, özellikle o dönemde artış gösteren siyasi ve ideolojik amaçlarla kurulmuş terör teşekküllerini (o dönemdeki 765 sayılı TCK'nın 313. maddesine göre kurulmuş örgütler) ve silahlı çete/cemiyetleri hedef almıştır. Kanun'un temel amacı, örgüt mensuplarını silahlı mukavemet göstermeksizin teslim olmaya, örgütten çekilmeye ve örgüt hakkında bilgi vererek dağılmasına yardımcı olmaya teşvik etmektir.

Kanun, suçun niteliğine ve örgüt içindeki konuma göre kademeli bir af ve indirim sistemi sunmuştur. Cezasızlık, örgüt tarafından işlenen suçlara iştirak etmeyen veya silah ve malzemelerini teslim ederek kendiliğinden örgütten çekilen ya da örgütün meydana çıkarılmasına sebep olanlar için uygulanmıştır. Daha ağır suçlara karışmış olanlar için ise ceza indirimi getirilmiştir. Bu indirimler, faillerin suçu ve diğer failleri yetkili makamlara ihbar etmesi şartına bağlanmıştır ve suçun ağırlığına göre ceza indirimi öngörülmüştür.

Kanun, itirafçıların ve iş birliği yapanların güvenliğini güvence altına almak amacıyla ilgilinin isteği halinde koruma tedbirlerinin alınmasını düzenlemiştir. Ayrıca mahkemelerin, ihbar ve açıklamaların doğruluğunu İçişleri Bakanlığı vasıtasıyla araştıracağını belirtmiştir.

(1988) 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun

25 Mart 1988 tarihinde kabul edilen yasanın temel amacı siyasi ve ideolojik amaçlı terör teşekküllerinin üyelerini hedef alarak pişmanlık göstermeye, itirafa ve örgütten ayrılmaya teşvik etmek ve topluma kazandırılmalarını sağlamaktır. Kanun, teşvik mekanizması ile örgütlerin dağılmasına veya faaliyetlerinin ortaya çıkarılmasına yönelik bir hukuki zemin oluşturmayı öngörmüştür. Kanun'un 1. maddesi, silahlı mukavemet göstermeden teslim olan, örgütten çekilen veya örgüt hakkında bilgi verenlere cezasızlık ya da yüksek miktarda ceza indirimi vaat etmiştir. Ancak Kanun'un özelliği, 1. maddesinin yürürlükte kaldığı süre boyunca sık sık değiştirilmesidir. Bu madde, 3618, 4085 ve 4450 sayılı yasalarla yeniden düzenlenerek, farklı dönemlerdeki siyasi ve güvenlik koşullarına uyarlanmaya çalışılmıştır. Kanun, aynı zamanda suçtan toplu olarak kurtulmak amacıyla anlaştıkları tespit edilenlerin bu hükümlerden yararlanamayacağını da açıkça belirtmiştir.

3419 sayılı Kanun, oldukça geniş koruma tedbirleri içermiş ve koruma tedbirlerinin uygulanması ile takibi İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda tutulmuştur. İtirafıta bulunan kişi ile ailesine, mahkeme kararı öncesinde dahi valilik onayıyla maddi yardım ve güvenlik tedbirleri sağlanabilmiştir. Ayrıca, geçmişte 3216 sayılı Kanun'dan yararlananların, aynı suçları tekrar işlemeleri durumunda 3419'dan tekrar faydalanamayacağı hükme bağlanmıştır.

(1990) 3618 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

21 Mart 1990 tarihinde kabul edilmiştir. Bu yasa, bir önceki pişmanlık düzenlemesi olan 3419 sayılı Kanun'da değişiklikler yaparak siyasi ve ideolojik amaçlı teşekkül ile silahlı çete üyelerine yönelik etkin pişmanlık ve topluma kazandırma mekanizmasını güncellemek amacıyla çıkarılmıştır. Kanunun temel amacı, itirafçı olmayı teşvik etmek ve bu kişilerin güvenliğini, daha güçlü hukuki ve maddi desteklerle sağlamaktır.

3618 sayılı Kanun, ceza indirim oranlarını yeniden düzenleyerek ve koruma tedbirlerini artırarak öne çıkmıştır. Ceza İndirimi Oranlarının Değişimi ile ihbarın doğruluğu anlaşıldığı takdirde uygulanacak indirim oranları daha düşük alt sınırlar belirlenerek daha cazip hale getirilmiştir. Ayrıca, itirafıta bulunan kişi ve ailesine, mahkeme kararı verilene kadar geçen süre içinde ilgili valinin onayı ile maddi yardım ve can güvenliği tedbirleri alınmasına imkân tanınmıştır.

Sanıklara, ücreti aynı ödenekten karşılanmak üzere avukat tutulabilmesi hükmü de bu Kanun'la eklenmiştir. Kanun'a eklenen hükümlerden biri olan pişmanlıktan vazgeçme hükmü ise, failin hükmü kesinleşmeden önce hâkim huzurunda itiraflarından vazgeçmesi halinde Kanundan yararlanamayacağını açıkça belirtmiştir. 3618 sayılı Kanunun dayanağı olan 3419 sayılı Kanun, 2003 yılında çıkarılan 4959 sayılı Topluma

Kazandırma Kanunu'nun 7. maddesi ile tamamen yürürlükten kaldırılmıştır.

(1991) 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu yapısı terör tanımı, terör suçları, cezaların artırılması, propaganda, infaz ve yargılama usullerine odaklanmıştır.

1990'lar boyunca terör suçlarında etkin pişmanlık, TMK'dan değil; 3216, 3419, 3618, 3853, 4085, 4450, 4537 ve 2003 tarihli 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu gibi özel pişmanlık/eve dönüş yasaları üzerinden yürütülmüştür. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle etkin pişmanlık rejiminin merkezi normu TCK m.221 olmuştur.

(1992) 3853 Sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

26 Kasım 1992 tarihinde kabul edilmiş olup, temel olarak 25.3.1988 tarihli ve 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunun yeniden düzenlenmesi ile siyasi ve ideolojik maksatlarla kurulmuş olan teşekkül çete ve cemiyet üyelerinin pişmanlık göstererek örgütten ayrılmasını ve topluma geri kazanılmasını amaçlamaktadır.

Kanun, cezasızlık ve ceza indirim olmak üzere iki ana mekanizma üzerinden çalışmıştır. Cezasızlık, örgütün faaliyetlerine iştirak etmeyen veya silahlı mukavemet göstermeksizin kendiliğinden örgütten çekilip silahlarını teslim edenler için öngörülmüştür.

Örgütün dağılmasına veya meydana çıkarılmasına sebep olacak kesin bilgi verenler de cezasızlıktan yararlanmıştır. Ceza indirim ise, daha ağır suçlara iştirak eden ancak suçu ve diğer failleri yetkili makamlara ihbar edenler için uygulanmıştır.

Pişmanlık gösterip itiraflarda bulunan kişilerin güvenliğini sağlamak amacıyla mahkeme kararı kesinleşmeden dahi uygulanabilecek koruma tedbirleri alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu koruma mekanizması, failin devlete güvenerek bilgi vermesini teşvik etmiştir.

3419 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin yürürlükten kalkması ve cezaevlerinde tutuklu bulunan yüzlerce örgüt mensubunun bu imkândan yararlanamaması sebebiyle, anılan Kanun'a yeniden işlerlik kazandırılması ve Kanun'dan yararlanmak isteyenlere bir imkân daha sağlanması amacıyla çıkarılan 28.2.1995 tarihli ve 4085 sayılı Kanun'la 1'inci Madde yeniden düzenlenmiş ancak bu madde de 8.7.1995 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.

(1999) 4450 Sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

26 Ağustos 1999 tarihinde kabul edilen 4450 sayılı Kanun, 3419 sayılı Kanunda değişiklik yaparak siyasi ve ideolojik amaçla kurulmuş teşekküller ile silahlı çete ve cemiyyet mensuplarına yönelik etkin pişmanlık hükümlerini belirli bir süre için yeniden yürürlüğe koymuştur. Kanun'un amacı örgüt mensuplarının kendiliğinden teslim olmasını, örgütün yapısı ve faaliyetleri hakkında bilgi verilmesini teşvik etmek ve bu suretle örgütlerin çözülmesini ve faillerin topluma kazandırılmasını sağlamaktır.

Bu Kanun, önceki pişmanlık yasalarında olduğu gibi, cezasızlık ve ceza indirimi olmak üzere iki temel mekanizma üzerine kurulmuş ve teşekkülü kuran veya yönetenleri, teşekkülde üst seviyede amirlik ve kumandayı haiz olanları, bizzat silah kullanarak güvenlik güçleri mensuplarından birini veya diğer bir kimseyi öldürmekten veya yaralamaktan suçlu bulunanlar ile daha önceki pişmanlık yasalarından (3216, 3419, 3618, 3853

ve 4085) yararlanmış olup aynı suçları yeniden işleyenlerin bu Kanun'dan bir daha faydalanamayacağını kesinleştirmiştir.

(2000) 4537 Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

4537 sayılı Kanun, 24 Şubat 2000 tarihinde kabul edilmiştir. Bu yasa, bir önceki pişmanlık düzenlemesi olan 4450 sayılı Kanun'da değişiklik yaparak, esasen süre uzatımı ve bazı teknik düzeltmeler yapmayı amaçlayan kısa bir ara düzenlemedir. Temel işlevi, 1999 yılında yürürlüğe giren pişmanlık ve topluma kazandırma hükümlerinin 29 Ağustos 2000 tarihine kadar devamlılığını sağlamaktır.

4537 sayılı Kanun'un getirdiği temel hükümler, kısa süreli de olsa uygulama için kritik öneme sahipti. Süre Uzatımı ile 4450 sayılı Kanun'un ana hükümlerinin yürürlük tarihi 29 Ağustos 2000'e kadar uzatılmış ve 4450 sayılı Kanun'un Geçici 1. maddesinin uygulanmasında bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihin esas alınacağı belirtilmiştir.

Burada da 5.6.1985 tarihli ve 3216 sayılı, 25.3.1988 tarihli ve 3419 sayılı, 21.3.1990 tarihli ve 3618 sayılı, 26.11.1992 tarihli ve 3853 sayılı, 28.2.1995 tarihli ve 4085 sayılı, 26.8.1999 tarihli ve 4450 sayılı Kanun hükümleri uygulanmış bulunanlar, anılan Kanunların kapsamına giren suçları yeniden işlemeleri durumunda bu Kanun'dan ve 3419 sayılı Kanun'dan tekrar yararlanamayacakları öngörülmüştür.

(2000) 4616 sayılı Şartla Salıverme ve Erteleme Yasası

4616 sayılı Kanun, 23 Nisan 1999'a kadar işlenen suçlarda hükümlü ve sanıklar için geniş bir şartla salıverilme rejimi ve dava ceza erteleme getiren geçici bir düzenlemedir. Müebbet ve süreli hapis cezalarında toplam ceza üzerinden 10 yıllık indirim, tutuklu sanıklarda ise yeniden tutukluluk

değerlendirmesi öngörülmüş, üst sınırı 10 yılı geçmeyen bazı suçlarda davaların açılması veya sonuçlandırılması ertelenmiştir.

Söz konusu düzenleme geniş bir kapsam dışı suç listesi içererek; devlete karşı suçları, örgüt suçlarını, terör niteliğindeki fiilleri, uyuşturucu suçlarını, şiddet ve yağma suçlarını, kaçakçılık, sahtecilik, rüşvet, zimmet, yolsuzluk suçlarını, cinsel suçları, silah ve patlayıcı suçlarını kapsam dışı bırakmıştır. Ayrıca Askerî Ceza Kanunu'ndaki ağır suçlar, kaçakçılık, Atatürk aleyhine suçlar, silah kanunu ihlalleri, orman suçları, kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin suçlar, mal bildirim, rüşvet, yolsuzluk, bankacılık ve vergi suçları bu Kanun'un sağladığı indirim ve erteleme hükümlerinin tamamen dışındadır.

(2003) 4959 sayılı Topluma Kazandırma Yasası

4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu, 2003 yılında terör örgütü mensuplarının örgütten ayrılmasını teşvik etmek amacıyla çıkarılmış geçici bir düzenlemedir. Kanun, silahlı mukavemet göstermeden teslim olan, kendiliğinden örgütten çekildiği anlaşılan veya yakalanan örgüt mensupları ile örgüte bilerek yardım edenlere, örgüt içindeki konumları ve suçlara iştirak derecelerine göre ceza indirimi veya cezasızlık öngörmüş, bilgi veren ve örgütün yapısı hakkında aydınlatıcı açıklamalarda bulunanlar için daha geniş indirim mekanizmaları getirmiştir.

Üst düzey örgüt yöneticileri, hükmü kesinleşmeden önce daha önceki beyanlarını reddeden veya Kanun'dan yararlanmak istemediğini beyan edenler ile daha önceki benzer kanunlardan yararlandıktan sonra, Kanun kapsamına giren suçları yeniden işleyenler kapsam dışında tutulmuştur. Kanun aynı zamanda örgütten ayrılanların güvenliği için koruma tedbirleri ve kimlik değişikliği düzenlemiştir.

(2012) Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun

Kamuoyunda 3. Yargı Paketi olarak bilinen ve 2 Temmuz 2012 tarihinde kabul edilen 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun, TCK ile birlikte birçok kanunda değişiklik getirmiş ve 5 Temmuz 2012 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun'un geçici hükümleri, özellikle ifade yoluyla işlenen suçlarda yargısal iş yükünü azaltmak ve infaz süreçlerinde esneklik sağlamak amacıyla özel bir rejim kurmuştur. Bu kapsamda, basın veya diğer düşünce açıklama yöntemleriyle işlenmiş, adli para cezası veya üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren suçlarda soruşturma, kovuşturma ve kesinleşmiş mahkûmiyetlerin infazı belirli şartlarla ertelenmiştir. Üç yıllık denetim süresinin ihlalsiz geçmesi hâlinde soruşturmanın veya kovuşturmanın düşmesi ve mahkûmiyet sonucunun ortadan kalkması öngörülmüş; böylece ifade temelli dosyaların önemli bir bölümü yargı sürecinden çıkarılmıştır.

Kanun, basın ve ifade özgürlüğünü ilgilendiren bazı maddeleri de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı doğrultusunda yeniden düzenlemiştir. Bu çerçevede, yayımlanmamış ve suç içeriği belirsiz yayınlara yönelik ileriye dönük yayın durdurma tedbirine imkân tanıyan Terörle Mücadele Kanunundaki hüküm yürürlükten kaldırılmış; adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs ve soruşturmanın gizliliğini ihlal suçlarında belirlilik ve öngörülebilirlik sağlanmıştır. Ayrıca, basılı eserler hakkında geçmiş yıllarda verilmiş toplatma ve yasaklama kararları yönünden,

belirli süre içinde mahkemece yeniden değerlendirme yapılmaması hâlinde kararların kendiliğinden hükümsüz kalacağı düzenlenmiş; böylece uygulamada fiilen geçerliliğini yitirmiş müdahalelerin hukuki zemini ortadan kaldırılmıştır.

İnfaz alanındaki geçici düzenlemeler, enerji ve benzeri aboneliklerde başkasının hattı üzerinden kullanım fiillerinde zararın giderilmesi halinde cezanın tüm sonuçlarıyla kalkmasına imkân tanıyarak yargısal yükü azaltmış; açık ceza infaz kurumunda bulunup koşullu saliverilmeye kısa süre kalan hükümlüler yönünden denetimli serbestliğe geçiş yolu açılmıştır. Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki soruşturma ve kovuşturmalar içinse, görevli savcılık değişikliklerinde kesinti olmaması, kamu görevlileri hakkında izin süreçlerinin yargılamayı durdurmaması ve görev yönünden doğacak uyuşmazlıkların TMK kapsamındaki mahkemelerde toplanması amaçlanmıştır. Ayrıca, 12 Eylül 1980 öncesi suçlarda lehe kanun belirlemesine ilişkin yöntem netleştirilerek infaz aşamasında ortaya çıkabilecek tereddütlerin giderilmesi sağlanmıştır.

(2013) 6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

Kamuoyunda 4. Yargı Paketi olarak bilinen ve 11 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, insan hakları ihlallerine yol açtığı tespit edilen düzenlemelerin düzeltilmesi ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının iç hukuk üzerindeki etkisinin güçlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu kapsamda Kanun, ifade özgürlüğü ile terör suçlarının ayırım çizgisinin belirginleştirilmesi, ceza muhakemesinde etkin soruşturma güvencelerinin artırılması ve belirli infaz uyumsuzluklarının giderilmesi yönünde önemli

değişiklikler içermektedir.

Terörle Mücadele Kanunu'nun 6 ve 7. maddelerinde yapılan düzenlemelerle propaganda ve yayın suçlarının kapsamı yeniden tanımlanmış, yalnızca örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren, öven veya teşvik eden açıklamaların cezalandırılacağı açık şekilde ifade edilmiştir.

Propagandanın basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde ceza artırımına gidilmiş, örgüt adına bu fiilleri işleyen kişiler hakkında TCK m.220/6 kapsamında ayrıca ceza verilmemesi esası kabul edilmiştir. Bu değişikliklere paralel olarak TCK m.220/8'de yer alan propaganda tanımı da aynı çerçevede revize edilmiştir. Bunun yanında, TCK m.215'te suçu ve suçluyu övmeye suçunun oluşumu kamu düzeni açısından açık ve yakın tehlikenin ortaya çıkması şartına bağlanmış, TCK m.318'de halkı askerlikten soğutma suçunun kapsamı firara sevk etme veya askerlik hizmetine katılmaktan vazgeçirme unsurlarıyla daraltılmıştır. TCK m.94'e eklenen hükümlerle işkence suçunda zamanaşımının işlemeyeceği de kabul edilmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişiklikler, tutuklama ve adli kontrol kararlarına ilişkin prosedürün güçlendirilmesi, taraflara savunma imkânı tanınması ve AİHM kararlarının iç hukukta etkili olmasını sağlamaya yöneliktir. Tutuklama ve adli kontrol kararlarına yapılan itirazlarda Cumhuriyet savcısı görüşünün şüpheli veya müdafiyeye bildirilmesi zorunlu kılınmış, CMK m.172'ye eklenen hükümlerle AİHM'in etkin soruşturma yapılmadığına ilişkin ihlal kararı verdiği durumlarda yeniden soruşturma açılmasının yolu düzenlenmiştir. CMK'ya eklenen Geçici Madde 2, AİHM tarafından ihlal tespiti yapılan bazı dosyalar bakımından üç ay içinde yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulabilmesine imkân tanımakta, bu düzenleme özellikle 15/6/2012 tarihi itibarıyla

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi önünde denetimi devam eden ihlal kararları için özel bir geçiş mekanizması oluşturmaktadır. Böylece AİHM kararlarının iç hukukta bağlayıcı ve sonuç doğurur şekilde uygulanması öngörülmüştür.

Kanun'un infaz alanındaki doğrudan düzenlemesi, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanuna eklenen geçici maddeyle 7 Kasım 1982 tarihinden önce işlenen suçlar açısından koşullu salıverilmenin geri alınmasına ilişkin özel bir istisna getirilmesidir. Buna göre, bu döneme ait suçlar nedeniyle hükümlü olup koşullu salıverilen kişilerin deneme süresi içinde yeni bir suç işlemeleri, koşullu salıverilme kararının geri alınmasını gerektirmeyecektir.

(2014) 6551 sayılı Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun

10 Temmuz 2014 tarihinde kabul edilen kanun, çözüm sürecine ilişkin usul ve esasları belirleyen bir çerçeve düzenlemedir. Kanun'un 2014'te kabul edilen ilk hâlinde sürecin yürütülmesi görevi Hükümete verilmişken, 2018 yılında yapılan değişiklikle bu yetki Cumhurbaşkanı'na geçmiştir.

Cumhurbaşkanı; terörün sona erdirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesine yönelik siyasi, hukuki, sosyoekonomik ve güvenlik alanlarında adımlar atmaya, gerekli görülen kişi ve kurumlarla yurt içinde ve dışında temas ve görüşmeler yürütmeye ve silah bırakan örgüt mensuplarının topluma dönüş ve uyumuna ilişkin tedbirleri belirlemeye yetkilidir. Sürecin koordinasyonunun Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığınca yürütülmesi ve bu kapsamda görevlendirilen kişilerin hukuki, idari veya cezai sorumluluk taşımamasına ilişkin hükümler de Kanun'da öngörülmüştür.

(2014) Terörün Sona Erdirilmesi Ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun

Kapsamında Yürütülecek Çalışmalara İlişkin Esaslar

10 Temmuz 2014 tarihli ve 6551 sayılı Kanuna göre, Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun Kapsamında Yürütülecek Çalışmalara İlişkin Esaslar'ın yürürlüğe konulması, 2014/6833 Karar Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 30 Eylül 2014 tarihinde kararlaştırılmıştır.

6551 sayılı Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun'un tanımladığı çerçevenin uygulamaya aktarılmasını hedefleyen tamamlayıcı bir düzenleme niteliğindedir. Düzenleme, 2002 sonrası demokratikleşme adımları ve 2009'da başlatılan Millî Birlik ve Kardeşlik Projesi üzerine inşa edilen çözüm sürecinin kurumsal altyapısını oluşturmaktadır. Çözüm sürecini, güvenlik merkezli bir politikadan ibaret görmeyen, siyasi, hukuki, sosyoekonomik ve kültürel alanları birlikte ele alan bütünlükçü bir yaklaşım öngörmektedir. Sürecin toplumsal meşruiyetinin esas aktörü olarak toplumun farklı kesimlerinin, heterojen beklenti ve ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Çalışma esaslarının temel işlevi, çözüm sürecinin planlama, uygulama, izleme ve koordinasyon mekanizmalarını açık bir yönetim çerçevesine oturtmaktır. Bu kapsamda, çözüm sürecine ilişkin strateji belirleme ve kurumlar arası eşgüdüm görevi Çözüm Süreci Kurulu'na verilmiş; Kurul'un altında ise çeşitli bakanlıklar ve kamu kurumlarının temsil edildiği Kurumlar Arası İzleme ve Koordinasyon Komisyonları yapılandırılarak, farklı alanları ilgilendiren adımların eş zamanlı yürütülmesini, saha uygulamalarının geri bildirimle izlenmesini ve ihtiyaç halinde eylem planlarının güncellenmesini mümkün kılan dinamik bir yönetim kapasitesi yaratmayı amaçlamıştır.

Çözüm sürecinin yalnız siyasi ve güvenlik

başlıklarıyla sınırlı olmadığı esasıyla, bilhassa hukuki uyum, insan hakları, sosyal programlar, ekonomik iyileşme, kültürel çoğulculuk, rehabilitasyon, psikososyal destek ve kamu diplomasisi gibi geniş alanlarda da eş zamanlı adımları gerektiren çok katmanlı bir çerçeve olarak tasarlanmıştır.

Geçiş süreçlerinde uluslararası literatürde karşılığı bulunan normatif bir geçiş modeli hedeflenmiş, kurumlar arası iş birliği zorunlu tutularak sivil toplum, yerel yönetimler ve meslek örgütleri süreçte tamamlayıcı aktörler olarak konumlandırılmıştır.

Sürecin yalnızca kapalı müzakerelerden ibaret olmadığı, toplumsal destek, psikolojik güven ve kamuoyu bilgilendirmesi ile bilgiye erişimin barış süreçlerindeki belirleyici rolü de açıkça kabul edilerek, çatışma çözümünün toplumsal bir süreç olduğu ve kalıcı barışın, toplumun desteğini, güvenini ve aktif katılımını gözetken bir modelle tesis edilebileceği belirtilmiştir.

Kronoloji dikkate alındığında, sürece ilişkin geçici düzenlemelerin tek başına kalıcı bir çözüm üretmediği, geçmişte çıkarılan düzenlemelerin çoğunun dönemsel ihtiyaçlara yanıt verdiği ve hiçbirinin uzun vadeli bir çözüme dönüşmediği görülmektedir. Bununla birlikte, doğru siyasal ve hukuki çerçeve içinde ele alındığında, belirli dönemlerde normalleşme süreçlerini kolaylaştırabildiği de açıktır.

Bugün gelineen noktada, kamu düzenine ilişkin anayasal hassasiyetler ile vatandaşların can ve mal güvenliği konusundaki sorumluluklar kuşkusuz esastır. Ancak sürdürülebilir bir toplumsal barışın tesisi, vatandaşlık temelinde eşitliği, hukuk devleti ilkesini ve insan onuruna saygıyı güçlendiren, bütünlük esaslı bir yaklaşımı zorunlu kılar. Sadece af/infaz düzenlemelerine dayanarak kapsamlı ve kalıcı bir barış iklimi oluşturmak mümkün değildir.

Çözüm sürecine dair tartışmaların sağlıklı

bir zemine oturması, tarihsel tecrübeleri dikkate alan, geçmişteki eksiklik ve hataları tekrarlamayan, herhangi bir toplumsal grubu ötekileştirmeyen, hak ve sorumluluk dengesini temel alan kapsayıcı bir perspektifin geliştirilmesini gerektirir.

**MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK
VE DEMOKRASİ KOMİSYONU**

YENİ YOL GRUBU RAPORU

YENİ YOL